

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun Konu Bakımından Uygulanması

Implementation of the International Arbitration Law

Aysu ÖZCAN^{a*}

^a Arş. Gör., Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Gaziantep / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-6279-6548

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 7 Mayıs 2020

Kabul tarihi: 25 Temmuz 2020

Anahtar Kelimeler:

Tahkim Sözleşmesi,
Milletlerarası Tahkim Kanunu,
Tahkim Yeri,
Yabancılık Unsuru

ARTICLE INFO

Article History:

Received May 07, 2020

Accepted July 25, 2020

Keywords:

Arbitration Agreement,
International Arbitration Law,
Arbitration Location,
Foreign Element

ÖZ

Türk hukukunda, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda elverişlilik konusu ele alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası m. 90/5'e göre usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş olan milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir ve Türk hukukunda oldukça önemli bir yere sahiptir. Konu kapsamında önemli anlaşmalar Ticari Hakemlik Konusundaki Cenevre Avrupa Sözleşmesi, Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözülmesi Hakkındaki Sözleşme (ICSID), 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkında New York Sözleşmesi ile Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) tahkim sistemidir. Bu anlaşmalarda, tahkime elverişlilik konusu hakkında düzenlemeler bulunmaktadır. Çalışmada öncelikle genel olarak tahkim kavramı üzerinde durularak tahkim sözleşmesi incelenecektir. Milletlerarası tahkimin avantajlarına değinilerek Milletlerarası Tahkim Kanunu'ndan bahsedilecektir. En son olarak ise Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun konu (elverişlilik) bakımından uygulanması noktasında detaylı bilgiler verilecektir. Aynı zamanda konu, gerek öğretilerdeki görüşler gerekse yargı kararları bağlamında güçlendirilerek açıklanacaktır.

ABSTRACT

The issue of eligibility in the Civil Procedure Law and the International Arbitration Law has been addressed. Did Constitution of Turkey. International agreements that have been duly enforced according to 90/5 are legal and have a very important place in Turkish law. Important agreements within the scope of the issue are the Geneva European Convention on Commercial Arbitration, the Convention on the Resolution of Investment Disputes between the Citizens of States and Other States (ICSID), the New York Convention on the Recognition and Execution of Foreign Arbitral Awards of 1958 and the World Intellectual Property Organization (WIPO). These agreements contain regulations on the subject of arbitrability. In the study, the arbitration agreement will be examined primarily by focusing on the concept of arbitration in general. By referring to the advantages of international arbitration, the International Arbitration Law will be mentioned. Then, detailed information will be given on the application of the International Arbitration Law in terms of subject (convenience). At the same time, the subject will be strengthened and explained in the context of both the opinions in the teaching and the judicial decisions.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: av.aysuozean@gmail.com

EXTENDED ABSTRACT

The number of applications to arbitration has increased considerably while resolving some international disputes in recent years. The arbitration route is preferred especially for the resolution of disputes arising between the parties with the proliferation of cross-border commercial activities. Contracts are signed with people from different countries with the development of technology, increasing sports activities and cross-border activities. In the resolution of international trade disputes, the need for other solutions other than the national laws of the countries caused the arbitration to arise. For this reason, international arbitration, apart from the domestic remedies, is a very important mechanism.

The arbitration agreement is only available to state parties to the parties to the dispute. Not only gives the possibility to go to the arbitrator by closing the road, but also arbitrationall the procedures to be followed in the trial, especially where the trial will be heldthe rules and whether the referees can decide in a fair way. Provides freedom to determine many issues, including. Referee decisions, national referee decisions and non-national referee decisions divided into two.

The way of arbitration, in the settlement of disputes, instead of the state judiciary, the partiesrefers to the authorization of special authorized persons called referees. Therefore an arbitration agreement of the parties so that the arbitration path may be involved. An agreement that disputes will be resolved by arbitrationit is not possible to apply for arbitration unless it is found. The most important and indispensable element of the arbitration agreement is that dispute will be resolved through arbitration. Parties have agreed on. The arbitration agreement is the solution pursues its purpose. The function of the arbitration agreement is to eliminate the dispute.

Although the arbitration remedy has some deficiencies, it comes into our mix as a highly preferred dispute resolution mechanism. Because the arbitration proceedings are advantageous, the disputes are resolved faster than the local courts in the countries, the arbitration is cheaper, the arbitrators are impartial, the parties are not able to choose the persons who will resolve the dispute, the arbitrators are not bound by the procedural rules, and the condition of confidentiality can be applied more easily than the court decisions. features cause the arbitration route to be preferred more in recent years.

The most important of all these features is the privacy condition. It is seen as one of the most important advantages of the arbitration that the decisions of the arbitrators cannot be published as a rule, the arbitration hearings are closed and that they are held in secrecy. Another is the binding nature of the arbitral awards. One of the issues that are important in terms of arbitration is the issue of which arbitration can be applied in terms of disputes. This issue, which is generally referred to as "arbitrability", has brought some limitations regarding the issue.

While examining the arbitration agreement, in which disputes the arbitration path is suitable, it is the most important condition. Because, while examining the objections in arbitration disputes, the appropriateness of the declaration of will and the issue of dispute among the parties are examined first. International Arbitration Law article 1. It is clearly seen what arbitration will not constitute in accordance with. However, when looking at some Supreme Court practices, arbitration is closed especially in disputes regarding the protection of weak workers and consumers.

Giriş

Son yıllarda milletlerarası alanda ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümlenmesi amacıyla tahkim yoluna başvuru sayısı oldukça artmıştır. Tahkim yolu, özellikle sınır ötesi ticari faaliyetlerin sayıca artması nedeniyle taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümünde tercih edilmektedir. Teknolojinin gelişimi, spor faaliyetlerinin artması, sınır ötesi faaliyetlerin artması ile farklı ülkelerde yaşayan kişiler arasında çeşitli sözleşmeler imzalanmaktadır. Özellikle sıklıkla tercih edilen milletlerarası ticarete ilişkin uyuşmazlıkların çözümünde, ülkelerin milli hukukları dışında başka çözüm yollarına ihtiyaç duyulması tahkimin ortaya çıkma nedenlerinden biridir. Bu nedenle iç hukuk yollarının dışında milletlerarası tahkim yolu oldukça önemli bir mekanizmadır.

Tahkim, mahkemelerde görülen davalara benzemektedir. Ancak “hakim” yerine “hakem” adı verilen özel hakemlerin karar verdiği bir çözüm yoludur. Bunun dışında her ne kadar tahkim konusu halen tartışılrsa da uygulamada oldukça tercih edilmeye başlanmıştır. Bunun sebepleri ise tahkim yargılamasının avantajlı olması, uyuşmazlıkların ülkelerdeki yerel mahkemelere göre daha hızlı çözümlenmesi, tahkimin daha ucuz olması, hakemlerin tarafsızlığı, tarafların uyuşmazlığı çözecek kişileri seçebilme olanaklarının olması, hakemlerin usuli kurallarla bağlı olmaması, gizlilik şartı ile hakem kararlarının mahkeme kararlarına göre daha kolay uygulanabilmesi şeklinde artırılabilir. Tüm bu saydığımız özellikler arasında en önemlisi gizlilik şartıdır. Hakemlerin kararlarının kural olarak yayınlanamaması, tahkim duruşmalarının kapalı olması ve gizlilik içinde yapılması tahkim yolunun en önemli avantajlarından birisi olarak görülmektedir. Bir diğeri ise hakem kararlarının bağlayıcılığıdır. Tıpkı mahkemelerde yapılan yargılama sonucunda hakim tarafından verilen kararın bağlayıcılığı olduğu gibi hakemlerin tahkim yargılaması sonucunda vermiş olduğu kararlar bağlayıcılık özelliğine sahiptir.

Tahkim yargılaması bakımından önem arz eden ve çalışmada ele alınacak konulardan bir diğeri hangi uyuşmazlıklar bakımından tahkim yoluna başvurulabileceği konusudur. Genel olarak “tahkime elverişlilik” olarak adlandırılan bu husus konuya ilişkin birtakım sınırlamalar getirmiştir. Özetlemek gerekirse ortaya çıkan her uyuşmazlık, tahkim yoluna başvurularak çözümlenmemektedir. Tahkime elverişlilik adı altında incelenecek olan bu konu subjektif elverişlilik ve objektif elverişlilik olarak iki kategoride incelenmektedir. Subjektif elverişlilik, bir gerçek ya da tüzel kişinin tahkim anlaşması yapıp yapamayacağını ifade eden bir kavramdır. Bir bakıma, hukuk yargılamalarındaki taraf olabilme kabiliyetinin benzeri olan bir kavramı ifade etmektedir. Objektif elverişlilik ise hangi konuların (uyuşmazlıkların) tahkim yolu ile çözümlenebileceğini ifade eden bir kavramdır. Konu kapsamında öncelikle tahkim kavramına ilişkin genel bilgilere yer verilecektir. Devamında ise Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun konu bakımından uygulama alanı (objektif elverişlilik konusu) incelenecektir. Tahkimde objektif elverişlilik konusu ele alınırken, tüm hukuk dallarının incelenmesi çalışma bakımından mümkün olamayacağı için uygulamada en çok karşılaşılan hukuk dallarına değinilerek değerlendirmeler yapılacaktır.

Genel Olarak Tahkim Kavramı

Kanunun izin verdiği konular kapsamında tarafların anlaşarak, aralarındaki uyuşmazlığın çözümünü özel kişilere bırakmaları ve bu kişilerin uyuşmazlığı çözüme

kavuşturmalarına tahkim denilmektedir¹. Burada uyuşmazlığı çözecek olan özel kişilere hakem adı verilmektedir. Bir uyuşmazlığın mahkeme dışında hakem adı verilen kişiler tarafından çözülmesi eski Mısır ve Roma hukuku zamanına dayanmaktadır².

Bir uyuşmazlığın çözümü kural olarak devlet mahkemelerine aittir. Ancak uyuşmazlığın tahkime elverişli (uygun) olması ve uyuşmazlığın tarafları arasında bir anlaşma olması şartı ile tahkim çözüm yoluna başvurulabilir³. Tahkim kavramı, arabuluculuk kavramından oldukça farklıdır. Arabulucu, taraflara yardımcı olmak, olumlu bir şekilde süreci sona erdirmek için görevlendirilmiş olan kişidir. Taraflar, üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş ya da işlemlerden doğan uyuşmazlıklar bakımından Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu⁴ kapsamında arabulucuya başvurabilmektedir. Hakemlerden farklı olarak, arabulucu uyuşmazlık hakkında bir karar veremez. Sadece taraflara aracılık eder. Arabuluculuk yönteminden sonra taraflar anlaşmayabilir, anlaşabilir ya da arabulucu tarafından bir çözüm yöntemi önerilebilir. Arabulucunun önerdiği çözüm her iki tarafça kabul edilmediği takdirde hakem kararında olduğu gibi bağlayıcı ve icra kabiliyetine haiz bir karar olmaz. Özetle, taraflar arabulucunun çözüm için önerisini kabul etmek zorunda değildir. Ancak taraflar, hakem kararlarına uymak zorundadır⁵.

Tahkimin uluslararası temelli bir çözüm yolu olması ve konumuzun Milletlerarası Tahkim Kanunu⁶ kapsamında değerlendirilecek olması nedeniyle Türk hukukunda, milletlerarası tahkime ilişkin mevzuatların neler olduğuna da kısaca değinmek gerekmektedir. Bunlar; Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözülmesi Hakkında Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun⁷, Milletlerarası Ticarî Hakemlik Konusundaki Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun

¹ Akıncı, Z. (2013). *Milletlerarası tahkim*, Güncellenmiş 3. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 3; Akıncı, Z. Ocak (2005). Türkiye’de milletlerarası tahkim, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, Sa. 1, s. 14; Nomer, E. (2013). *Devletler hususi hukuku*, Yenilenmiş 20. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık, s.530; Doğan, V.(2017). *Milletlerarası özel hukuk*, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, s. 134; Akıncı, Z. (2020). *Milletlerarası tahkim*, Güncellenmiş 3. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 126; Ekşi, N. (2019). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda tahkim*, 2. Bası, İstanbul: , s. 71; Sarı, M. (Nisan 2009). Tahkime elverişlilik, *Terazi Hukuk Dergisi*, C.4, Sa. 32, s.146; Akıncı, Z. (Ocak 2005). Türkiye’de milletlerarası tahkim, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, Sa. 1, s. 13; Özsunay, E. (Mart 2012). MTO tahkim kuralları 2012, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 86, Sa. 2, s. 48; Egemen, I. (Eylül 2006). Uluslararası tahkim hukukunda vekilin özel yetkisi olmaksızın tahkim anlaşması akdetmesinin geçerliliği sorunu, C. 80, Sa. 5, s. 1929; Dönmez, G. (Aralık 2017). Tahkim yargılamasında ispat, *Bursa Barosu Dergisi*, C. 42, Sa. 102, s. 92; Postacıoğlu, R. (Ocak 2017). Milletlerarası tahkimde tanıkların dinlenmesi usulü, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 91, Sa. 1, s. 248; Kanışlı, E. (Temmuz 2014). Milletlerarası tahkimde hakem kararları, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 13, Sa. 2, s. 956; Ertekin, E. ve Karataş, İ. (1997). *Uygulamada ihtiyari tahkim ve yabancı hakem kararlarının tenfizi tanınması*, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 28; Pekcanitez, H. Atalay, O. ve Özekes, M. (2014). *Medeni usul hukuku*, 2. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 640; Aydoğdu, B. (Haziran 2017). Tahkim, *Bursa Barosu Dergisi*, C. 42, Sa. 100, s. 76; Yıldırım, Nevhis D. (2002). Tahkimin olumlu ve olumsuz yönleri, *Ankara Barosu Dergisi*, C. 4, Sa.2, s. 37; Musielak ve Voit, ZPO, (2020). *Schiedsvereinbarung und Klage vor Gericht Kommentar*, Rn. 3,4, 17. Auflage, ZPO § 1029, https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fmusielakzpoko_17%2Fzpo%2Fcont%2Fmusielakzpk..o.zpo.p1032.glii.g11.glb.htm&pos=1&hlwords=on, E.T:18.07.2020. Zivilprozessordnung § 1029/1: “Tahkim anlaşması, taraflar arasında, sözleşmeli veya sözleşmesiz nitelikteki belirli bir hukuki ilişkiyle ilgili olarak ortaya çıkan veya gelecekte ortaya çıkacak tüm anlaşmazlıkları veya herhangi bir anlaşmazlığı, gelecekte ortaya çıkacak veya tahkim mahkemesinin kararına sunacak bir sözleşmedir”.

² Söğüt, İpek S. (Eylül 2011). *Roma hukukunda tahkim*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, s. 12.

³ Aydoğdu, 2017, s. 76; Altıntaş, S. (2015). *Tahkimin geçersizliği*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Yüksek Lisans Tezi, s. 2.

⁴ Kanun No: 6325, Kabul Tarihi: 07.06.2012, Resmi Gazete: 22.06.2012, Sayı: 28331.

⁵ Akıncı Kitap, s. 9-10; Akıncı Makale, s. 14; Kuralay, E. (Aralık 2017). Arabuluculuk faaliyeti ve tahkim yargılamasının farkları, *Bursa Barosu Dergisi*, C. 42, Sa. 102, s. 86-87.

⁶ Kanun No: 4886, Kabul Tarihi: 21.06.2001, Resmi Gazete: 05.07.2001, Sayı: 24453.

⁷ Kanun No: 3470, Kabul Tarihi: 27.05.1988, Resmi Gazete: 02.06.1988, Sayı: 19830.

Bulduğuna Dair Kanun⁸, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'da⁹, Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında New York Sözleşmesi¹⁰ ve Milletlerarası Tahkim Kanunu'dur.

Tahkim Sözleşmesi veya Tahkim Şartı Kavramı

Yukarıda da belirttiğimiz üzere tahkim yolu, bir uyuşmazlık hakkında tarafların anlaşarak devlet yargılaması dışında yargılamayı hakemlere bırakmalarını sağlayan bir alternatif çözüm yoludur. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda¹¹ düzenlenmiş olan milli tahkim hükümleri incelendiğinde tahkime ilişkin bir tanımlama yapılmadığı görülmektedir. Ancak Milletlerarası Tahkim Kanunu¹² m. 4/1'de tahkim sözleşmesi (anlaşması) şu şekilde tanımlanmıştır: “*Tahkim anlaşması, tarafların, sözleşmeden kaynaklınsın veya kaynaklanmasın aralarında mevcut bir hukukî ilişkiden doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların tümünün veya bazılarının tahkim yoluyla çözülmesi konusunda yaptıkları anlaşmadır*”. Bu tanımın kanunda yapılmış olması ise tanımaya uymayan tahkim sözleşmelerinin ve tahkim şartlarının geçersiz olmasını sağlamaktadır. Ayrıca bu tanım yapılırken New York Sözleşmesi m. 2/ 1 dikkate alınmıştır¹³.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere uyuşmazlık taraflar arasındaki sözleşmeden doğabilir ya da sözleşme dışı bir ilişkiden de meydana gelebilir. Yani sebepsiz zenginleşme ile haksız fiil neticesinde de taraflar tahkim sözleşmesi yaparak uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümlenmesine karar verebilirler¹⁴.

Tarafların tahkim sözleşmesi yapabilmeleri için mutlaka aralarında meydana gelmiş bir hukuki ilişki şartı aranmamaktadır. Taraflar dilerse hukuki ilişki meydana gelmeden de uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözümlenmesi konusunda anlaşabilirler. Burada önemli olan nokta uyuşmazlığa neden olan konunun tahkime elverişli olmasıdır. Tahkime elverişlilik konusu başka bir başlık altında incelenecektir¹⁵.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda belirtildiği gibi taraflar arasında meydana gelen bir uyuşmazlığın bir bölümü hakkında tahkim yolu ile çözümlenmesi kararlaştırılabilir. Örneğin “*fesihden kaynaklananlar hariç*” ibaresi konularak tahkim sözleşmesi yapılabilmektedir. Pek tabii uyuşmazlığın tamamı hakkında da tahkim sözleşmesi yapılabilmektedir. Bazı durumlarda uyuşmazlığın tarafları birden fazla kişiden oluşabilir. Böyle durumlarda eğer sadece taraflardan bazıları arasında tahkim şartı kararlaştırılmış ise taraf olmayan kişiler bakımından geçerli olup olmadığının belirtilmesi gerekmektedir. Ancak kural olarak tahkim sözleşmesi taraf olmayan kişiler bakımından geçerli olmaz ve bu kişilere karşı tahkim yoluna başvurulamaz. Ancak

⁸ Kanun No: 3730, Kabul Tarihi: 08.05.1991, Resmi Gazete: 21.05.1991, Sayı: 20877.

⁹ Kanun No:5718, Kabul Tarihi: 27.11.2007, Resmi Gazete: 12.12.2007, Sayı: 26728.

¹⁰ Bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c060/tbmm18060114ss0500.pdf>, Sözleşmenin akdedildiği tarih: 10.06.1958, E.T: 24.04.2020.

¹¹ Kanun No: 6100, Kabul Tarihi: 12.01.2011, Resmi Gazete: 04.02.2011, Sayı: 27836.

¹² Kanun No: 4686, Kabul Tarihi: 21.6.2001, RG: 5.7.2001, Sayı: 24453.

¹³ New York Sözleşmesi m. 2 /1: “*Akit devletlerden her biri, tarafların akte dayanan veya akdi olmayan, belli bir hukuk münasebetinden aralarında doğmuş veya ileride doğabilecek, hakemlik yolu ile halledilmesi mümkün bir konu ile ilgili uyuşmazlıkların tamamını veya bir kısmını hakeme hallettirmek üzere birbirine karşı taahhüde girişmelerine dair yazılı anlaşmalarını muteber addeder*”. “Ayrıca Türkiye, New York Sözleşmesi’ni 08.05.1991 tarihinde 3731 sayılı Kanun ile uygun bulmuştur”. Bulut, B. (2011). The role of the place of arbitration in international commercial arbitration proceeding: Turkey as a place of arbitration, *Ankara Barosu Dergisi, C. 1, Sa. 3, s. 35*; Musielak/Voit, ZPO, (2020). *Schiedsvereinbarung und Klage vor Gericht Kommentar*, Rn. 12, <https://beck-online.beck.de>, E.T: 11.07.2020.

¹⁴ Akıncı Kitap, s. 95-96; Sarı, 2009, s. 148; Ertekin/ Karataş, 1997, s.39.

¹⁵ Akıncı Kitap, s. 96; Akıncı 2020, s.132; Sarı, s. 148-149.

halefiyet ilkesinin olduğu durumlarda halef kişi, selefin taraf olduğu tahkim anlaşmasında taraf olmaktadır¹⁶.

Tahkim sözleşmesi, taraflar arasındaki bir uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümleneceğine ilişkin irade beyanlarının karşılıklı olarak ileri sürülmesiyle meydana gelmektedir. Unutulmamalıdır ki tahkim sözleşmesi hakem sözleşmesinden farklı bir kavramı kapsamaktadır. Hakem sözleşmesi, taraflar ile hakem arasındaki ücret ve diğer koşulların düzenlendiği bir sözleşmedir. Oysaki tahkim sözleşmesi, alternatif bir çözüm yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tahkim sözleşmesi Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 4'te belirtildiği üzere asıl sözleşmeye tahkim şartı konulması ile ya da ayrı bir sözleşme yapılmak suretiyle meydana getirilebilir. Asıl sözleşmeye konulacak olan hükme "tahkim şartı" adı verilmektedir. Uygulamada da sıkça karşılaşılan durum asıl sözleşmeye tahkim şartı konulmasıdır. Ayrı bir tahkim sözleşmesi yapılması istisnai olarak karşılaşılan durumdur¹⁷. Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümleneceği yolunda tahkim sözleşmesi ya da tahkim şartı yoksa tahkim yoluna başvurmak mümkün olmadığını belirterek, bu da asıl sözleşmeye konulan tahkim şartı ya da ayrı bir tahkim sözleşmesi ile kararlaştırılabileceğine hükmetmiştir. Tahkim şartı bulunan veya tahkim sözleşmesi yapılan hallerde, asıl sözleşme feshedilse dahi feshedilen sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkim şartı ya da sözleşmesi gereği hakemde görülebileceğini belirtmiştir¹⁸. Asıl sözleşmenin geçersiz olması tahkim şartının da geçersizliğine neden olmaz¹⁹.

Taraflar arasında mecburi dava arkadaşlığı varsa tahkim sözleşmesi tamamı arasında yapılmış olmalıdır²⁰. Uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra ise tahkim yoluna tüm tarafların birlikte başvurması gerekmektedir²¹.

Taraflar arasında tahkim sözleşmesi bulunmamasına rağmen eğer bir dava açılmış ise bu davanın görüldüğü sırada da tahkim yolu kararlaştırılabilir. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 5'e göre yargılama sırasında tarafların tahkim yoluna başvurma konusunda anlaşmaları halinde, davaya ait dosya ilgili hakem ya da hakemlere gönderilir. Kısacası yargılamanın herhangi bir aşamasında, taraflar arasında tahkim konusunda anlaşılır ise mahkeme davaya bakmaktan vazgeçerek uyuşmazlık konusu dosyayı hakemlere gönderecektir. Ve bu uyuşmazlık tahkim yolu ile çözümlenecektir²².

Tahkim sözleşmesinin hukuki niteliği tartışmalı olmakla birlikte öğretide üç farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki maddi hukuk (borçlar hukuku) sözleşmesi olduğudur. Bu görüşe göre tarafların iradelerine dayalı olarak oluşturulan tahkim özel hukuk sözleşmesidir²³. Diğer görüş ise usul hukuku sözleşmesi olduğunu ve hakemlerin seçimi, yargılamanın yapılması gibi

¹⁶ Akıncı Kitap, s. 97. Karar için bkz. Yar. 19. HD, K.T: 11.03.2004, E. 2654, K. 2603, www.kazanci.com, E.T: 24.04.2020.

¹⁷ Akıncı Kitap, s. 98-99; Ertekin ve Karataş, 1997, s. 43. ZPO § 1029/2: "Tahkim anlaşması, bağımsız bir anlaşma (tahkim anlaşması) veya bir sözleşmedeki bir madde (tahkim koşulu) şeklinde sonuçlandırılabilir".

¹⁸ Yar. 15. HD., K.T: 14.09.2017, E. 776, K. 2981, E.T: 19.07.2020, <https://legalbank.net/belge/y-15-hd-e-2017-776-k-2017-2981-t-14-09-2017/2929031/tahkim+elveri%c5%9flilik>.

¹⁹Bkz. Federal Statute on Private International Law Art. 178/3, http://www.swissarbitration.org/files/34/Swiss%20International%20Arbitration%20Law/IPRG_english.pdf, E.T: 19.07.2020. Benzer düzenleme için bkz. HMK m. 412/4: "Tahkim sözleşmesine karşı, asıl sözleşmenin geçerli olmadığı veya tahkim sözleşmesinin henüz doğmamış olan bir uyuşmazlığa ilişkin olduğu itirazında bulunulamaz".

²⁰ HMK m. 59: "Maddi hukuka göre, bir hakkın birden fazla kimse tarafından birlikte kullanılması veya birden fazla kimseye karşı birlikte ileri sürülmesi ve tamamı hakkında tek hüküm verilmesi gereken hâllerde, mecburi dava arkadaşlığı vardır".

²¹ Akıncı Kitap, s. 99; Ertekin ve Karataş, 1997, s.48.

²² Akıncı Kitap, s. 99; Akıncı 2020, s. 132; Doğan, 2017, s. 136.

²³ Yeşilova, B. (2008). Milletlerarası tahkimin hukuki niteliği üzerine düşünceler ve güncel gelişmeler, *TBB Dergisi*, Sa. 76, s. 96-99; Yıldırım Ertütüncü, D. (Mart 2013). Ticari uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümü, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 87, Sa. 2, s. 461; Pekcanitez/ Atalay/ Özkes, 2014, s. 641.

usuli işlemlerin yapılıyor olmasının bu görüşün gerekçesi olduğunu savunmaktadır. Ayrıca bu görüşe göre, tahkim ile mahkemelerin yagılama yetkisi ortadan kaldırılması da usul hukuku sözleşmesi olduğunu göstermektedir. UNCITRAL Model Kanun, Yargıtay ve öğretilerdeki yaygın kabul gören görüş tahkim sözleşmesinin usul hukuku sözleşmesi olduğudur²⁴. Karma görüşe göre ise tahkim sözleşmesi ek başına özel hukuk sözleşmesi olmadığı gibi tek başına usul hukuku sözleşmesi de değildir. Karma görüşe göre tahkim taraf iradelerinin karşılıklı olarak beyanı ile kurulan bir sözleşmedir ve yargısal boyutunun olması da usul hukuku bağlamında değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle sui generis yapıda bir sözleşmedir²⁵.

Tahkimin hukuki niteliğine ilişkin olarak görüşümüz ise tahkim sözleşmesinin her ne kadar taraf iradelerine dayalı da olsa salt borçlar hukuku sözleşmesi olmadığı, usul hukuku boyutunun ön planda olması nedeniyle usul hukuku sözleşmesi olarak değerlendirilmesi gerektiğidir.

Tahkim İradesi ve Şartının İçeriği

Tahkim bir sözleşme olduğundan bir sözleşmenin kurulması için gereken minimum koşullar tahkim için de gerekmektedir. Bunlardan ilki tarafların tahkim konusunda iradelerinin bulunmasıdır. Tahkim sözleşmesi, tarafların karşılıklı irade beyanlarını yazılı olarak, sözleşmede karışıklığa neden olmayacak şekilde açıkça belirtmeleri ile meydana gelmektedir²⁶. Yargıtay da çeşitli kararlarında tarafların tahkim konusunda anlaşmış olmaları gerektiğini vurgulayarak aksi takdirde tahkim sözleşmesinin geçersiz olacağına karar vermiştir²⁷.

Tahkim iradesi tereddüde yok açmamalıdır. Bir yandan tahkim yoluna gidileceği kararlaştırılıp diğer yandan başka bir mahkemenin yetkili kılınması kararlaştırılmışsa bu durumda Yargıtay tahkim sözleşmesinin geçersiz olduğunu belirtmektedir²⁸. Örneğin uyuşmazlık hakkında hakemlerin karar verememesi durumunda konu mahkemelerce çözülecektir şeklindeki bir beyan, tahkim iradesinde tereddüt meydana getirecektir. Bu durumda bu tahkim anlaşması geçersiz sayılır. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda tarafların tahkim kapsamında yetkili mahkemeyi belirlemelerine izin verilmemiştir. Kısacası taraflar yetki sözleşmesi yapamazlar²⁹.

Geçerli bir tahkim sözleşmesi ya da şartından bahsedebilmek için bahse konu olan uyuşmazlığın hangisi olduğuna ilişkin taraf iradeleri açıkça ve anlaşılabilir olmalıdır. Bu

²⁴ Yeşilova, 2008, s. 101; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, 2014, s. 641; Altıntaş, s. 17.

²⁵ Güvenç Uluçlar, Selvi N. Tahkim anlaşmasının hukuki niteliği, *İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü Tartışma Metinleri*, s. 10, E.T: 30.06.2020, <https://www.ticaret.edu.tr/uploads/dosyalar/921/TAHK%C4%B0M%20S%C3%96ZLE%C5%9EMES%C4%B0N%C4%B0N%20HUKUK%C4%B0%20N%C4%B0TEL%C4%B0%C4%9E%C4%B0.pdf>; Altıntaş, s. 19-20.

²⁶ Akıncı Kitap, s. 100; Akıncı 2020, s. 133; Doğan, 2017, s. 136.

²⁷ Yar. 13. HD, K.T: 23.10.2019, E. 2349, K. 1037, E.T: 29.04.2020, karar içeriği şu şekildedir: “*Tahkim anlaşması veya tahkim şartındaki uyuşmazlığın hakem veya hakemler kurulunca çözümlenmesine ilişkin irade beyan ve açıklaması tahkim şartı sözleşmesinin temel unsurudur. Tahkim şartı veya anlaşmasının geçerli olabilmesi için tarafların tahkim iradesini açıkladıkları tahkim şartı ya da sözleşmede tartışma ve karışıklığa neden olmayacak biçimde açık ve kesin olarak belirtmiş olmaları zorunludur*”. Paralel bir diğer karar ise “*Tahkimin, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri haklarla ilgili olarak doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların mahkemeler yerine hakemler eli ile çözümlenmesi konusundaki anlaşmaları ve bu çerçevede yapılan yargılama sonucunda uyuşmazlığın kesin ve bağlayıcı biçimde çözümlenmesi olarak tanımlandığı görülmektedir*” şeklindedir. Karar için bkz. Yar. İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, K.T:13.04.2018, E. 2, K. 4, www.kazanci.com, E.T: 29.04.2020.

²⁸ Yar. 13. HD, K.T: 29.11.2019, E. 15775, K. 11942, E.T: 29.04.2020, www.kazanci.com, “*...borç ve tanınan hakların, mümkünse sıra numarası altında birer birer, açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesinin gerektiği açıklanmıştır*”. Benzer bir başka karar Yar. 11. HD, K.T: 31.03.2003, E. 1050, K. 3012.

²⁹ Akıncı Kitap, s. 101; Akıncı Makale, s. 16; Doğan, 2017, s. 137.

nedenle hem tarafların iradeleri hem de hangi konuyu hakeme götürecekleri belirli olmalıdır. Ancak geçerli bir tahkim ilişkisinin varlığından bahsedebilmek için taraflar arasındaki ilişkinin belirli olması şartı ile uyumsuzluğun belirli olması kavramları birbirinden farklıdır. Çünkü tahkim şartında henüz doğmamış bir uyumsuzluğun belirlenip sözleşme yapılması mümkün değildir³⁰.

Tahkim sözleşmesi ya da şartında zorunlu tutulmuş olan bir şekil şartı yoktur. Tarafların tahkim iradeleri açıkça mevcut olduğu sürece tahkim şartı, içerik itibarıyla geçerli olacaktır. Hatta uygulamada yer alan “*Tahkim, Gaziantep*” şeklindeki ifadeler bile içerik bakımından yeterli görülmektedir. Aslında tarafların tahkimle ilgili ayrıntıları detaylı olarak tahkim şartında göstermeleri kendileri bakımından yararlı bir durum meydana getirecektir. Tarafların bir kurum aracılığıyla yürüttüğü tahkim şartında kurumun adını doğru bir şekilde belirtmeleri yararlı olacaktır. Taraflar tahkim sözleşmesini Türkçe yapsalar dahi kurumun orijinal adını ya da kısaltılmış adını yazmaları daha doğru olacaktır. Örneğin London Court of International (LCIA) tercüme edilmeden doğrudan orijinal haliyle yazılmalıdır³¹.

Taraflar Arasında Uygulanacak Hukuk

Tahkim yoluna başvurabilmek için taraflar arasında mutlaka çekişmeli bir uyumsuzluk söz konusu olmalıdır. Ayrıca tahkim sözleşmesinin geçerliliğine ilişkin uygulanacak olan hukukun tespitinde ilk olarak taraf iradelerine bakmak gerekmektedir. Eğer taraflar bir hukuk seçmiş ise öncelikle bu hukuka, eğer seçmemişlerse Türk hukukuna göre tahkim sözleşmesinin geçerliliği incelenmelidir³².

Konuyu özetleyecek olursak Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 4’te taraflara uygulanacak olan hukuku seçme hakkı verilmiştir. O halde taraflar, uygun iradeleri ile uygulanacak olan hukuku belirlemiş ise tahkim bakımından bu hukuk kuralı uygulanacaktır. Eğer taraflar belirlememiş ise o zaman Türk hukukunun uygulanacağı kanun hükmünden anlaşılmaktadır³³.

Tahkim Sözleşmesinin Şekli

Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 4 tahkim sözleşmesinin şeklini düzenlemiştir³⁴. Bu maddeye göre tahkim sözleşmesi yazılı şekilde yapılır. Taraflarca imzalanmış yazılı bir belge ya da taraflar arasında mektup, telgraf, telex, faks gibi iletişim aracılığı ile veya dava

³⁰ Akıncı Kitap, s. 102.

³¹ Akıncı Kitap, s. 104-107; Doğan, 2017, s. 138; Ertekin ve Karataş, 1997, s. 207.

³² Akıncı Kitap, s. 112; Doğan, s. 138; Ertekin ve Karataş, 1997, s. 206. Ayrıca ZPO §1051: “ 1) Hakem heyeti, anlaşmazlığı, tarafların anlaşmazlığın içeriğine uygulanabilir olarak belirledikleri yasaya göre çözer. Taraflar aksini açıkça kabul etmedikçe, belirli bir devletin kanununun veya yasal düzeninin belirlenmesi, kanunların çatışmasına değil, o devletin fiili hükümlerine doğrudan atf olarak anlaşılmalıdır. (2) Taraflar yürürlükteki yasal hükümleri belirlememişlerse, hakem heyeti, yargılama amacının en yakın bağlantıya sahip olduğu devlet yasasını uygular. (3) Hakem heyeti adil bir karar verir, ancak taraflar açıkça buna izin vermişse. Yetkilendirme, hakem heyeti kararına kadar verilebilir. (4) Her durumda, hakem heyeti, mevcut ticari adetleri dikkate alarak, sözleşme hükümlerine uygun olarak bir karar vermek zorundadır”, https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/_1051.html, E.T: 12.07.2020.

³³ Akıncı Kitap, s. 112; Doğan, 2017, s. 139; Ertekin ve Karataş, 1997, s. 207.

³⁴ MTK m. 4/2: “*Tahkim anlaşması yazılı şekilde yapılır. Yazılı şekil şartının yerine getirilmiş sayılması için, tahkim anlaşmasının taraflarca imzalanmış yazılı bir belgeye veya taraflar arasında teati edilen mektup, telgraf, telex, faks gibi bir iletişim aracına veya elektronik ortama geçirilmiş olması ya da dava dilekçesinde yazılı bir tahkim anlaşmasının varlığının iddia edilmesine davalının verdiği cevap dilekçesinde itiraz edilmemiş olması gerekir. Asıl sözleşmenin bir parçası hâline getirilmek amacıyla tahkim şartı içeren bir belgeye yollama yapılması hâlinde de geçerli bir tahkim anlaşması yapılmış sayılır*”. Bkz. benzer düzenleme HMK m. 412/3.

dilekçesinde yazılı bir tahkim sözleşmesinin varlığının iddia edilmesine davalının verdiği cevap dilekçesinde itiraz edilmemiş olmalıdır³⁵.

Tahkim sözleşmesinin taraflarca imzalanmış bir anlaşma ile yapılması yazılı şekilde yapılma koşulunun en çok karşılaşılan örneğidir. Bununla birlikte akla gelen bir soru da tahkim anlaşması elektronik ortamda yapılıp yapılamayacağı noktasıdır. Milletlerarası Tahkim Kanunu, tahkim sözleşmelerinin elektronik ortamda yapılabileceğini kabul etmiştir. Burada ispat bakımından bir sorun meydana gelebilir. Çünkü günümüzdeki teknolojik gelişmeler yüzünden özellikle elektronik imza denilen sistemin başkaları tarafından izinsiz bir şekilde temin edilmesi mümkün olabilmektedir³⁶.

Elektronik imzaya ilişkin Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda açıkça bir hüküm bulunmamasıyla birlikte Türk hukukunda elektronik imza hukuki bir dayanağa kavuşmuştur. Elektronik İmza Kanunu'nda³⁷ elektronik imza ve hukuki sonuçları düzenlenmiştir. Islak imza ile aynı hukuki güce sahip olması tahkim sözleşmeleri bakımından oldukça önem arz etmektedir³⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da tahkim sözleşmesinin mutlaka yazılı ve ıslak imza atılmış olarak yapılması gerektiği düzenlenmiştir. Ancak ıslak imza içemeyen elektronik imza ile imzalanan bir tahkim sözleşmesi de Elektronik İmza Kanunu'nda ve Türk Borçlar Kanunu³⁹ m. 15 kapsamında olduğu için Hukuk Muhakemeleri Kanunu bakımından da geçerli olacaktır⁴⁰.

Hukuk sistemlerinde yazılılık şartının geçerlilik açısından mı yoksa ispat açısından mı önem arz ettiği tartışılan konulardan biridir. Türk hukukunda kabul gören geçerlilik şartı olduğudur. Ancak ilgili mevzuatlarda yazılılık şartının esnek birtakım kurallara bağlanmış olduğu görülmektedir. Bu nedenle kanaatimizce yazılılık şartı ispat açısından daha önem arz etmektedir. Diğer tartışılan konu ise geçerlilik şartına uyulmadan yapılan bir tahkim sözleşmesinin hangi geçersizlik yaptırımına tabi olacağıdır. İlk görüş, yazılılık şartı sözleşmenin kuruluş şartıdır. Ve kuruluş şartına uyulmadan yapılan bir sözleşme yokluk yaptırımına tabi olmalıdır. İkinci görüşe göre, şekle aykırılık kendine has bir geçersizliktir ve yalnızca taraflar arasında hüküm ifade eder, taraflar def'i olarak ileri sürebilirler. Son görüş ise baştan itibaren geçersizdir. Hakim tarafından resen dikkate alınmalıdır. Türk hukukunda kabul gören görüş ise şekle aykırı olarak yapılan sözleşmeler Türk Borçlar Kanunu m. 12/2 kapsamında hükümsüz sayılmaktadır⁴¹.

Tahkimin Avantajları

Milletlerarası tahkim özellikle gelişen milletlerarası ticari ve hukuki uyuşmazlıkların çözümünde başvurulabilecek yollardan birisidir. Son yıllarda tercih edilme oranının artışına bakıldığında tahkimin avantajlarının tercih edilme oranına etkileri görülmektedir. Genel olarak milletlerarası tahkim iki yolla gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki kurumsal olarak yürütülen tahkim (enstitü tahkimi), diğeri ise herhangi bir kuruma bağlı olmadan (ad hoc) yürütülen

³⁵ Akıncı Kitap, s. 115; Akıncı 2020, s. 166; Dündar, H. (Haziran 2008). Tahkim sözleşmesinin şekli ve niteliği üzerine bir inceleme, *Terazi Hukuk Bürosu, C. 3*, Sa. 22, s. 27. Ayrıca bkz. Federal Statute on Private International Law Art. 178: “Tahkim anlaşması yazılı olarak, telgraf, teleks, telsiz veya diğer yollarla da yapılmalıdır”; Musielak/Voit, ZPO, (2020). *Schiedsvereinbarung und Klage vor Gericht Kommentar*, 17. Auflage, Rn. 1.

³⁶ Akıncı Kitap, s. 118-119; Akıncı 2020, s. 169; Kleinheisterkamp, J. (Eylül 2008), (Çeviri: Eken, Can). Kritik düşünme: bir bütün halinde uluslararası tahkim, *İstanbul Barosu Dergisi, C. 92*, Sa. 5, s. 240-241.

³⁷ Kanun No: 5070, Kabul Tarihi: 10.01.2004, Resmi Gazete: 23.01.2004, Sayı: 25355.

³⁸ Akıncı Kitap, s. 119; Akıncı 2020, s. 170; Sarı, 2009, s. 150.

³⁹ Kanun No: 6098, Kabul Tarihi: 11.01.2011, Resmi Gazete: 04.02.2011, Sayı: 27836.

⁴⁰ TBK m. 15: “İmzanın, borç altına girenin el yazısıyla atılması zorunludur. Güvenli elektronik imza da, el yazısıyla atılmış imzanın bütün hukuki sonuçlarını doğurur”.

⁴¹ Dündar, 2017, s. 28-31.

tahkimdir⁴². Arabuluculuk, müzakere gibi diğer yollardan farklı olarak bağlayıcı olması tahkimin, daha çok tercih edilmesine neden olmaktadır. Çünkü tıpkı mahkeme kararlarında olduğu gibi hakem kararları da tarafları bağlayacak ve diğer çözüm yollarına başvurmadan ekonomik olarak ve zamandan tasarruf ederek tarafların uyuşmazlıkları çözüme kavuşacaktır⁴³.

Milletlerarası ticari uyuşmazlıkları çözüme kavuşturacak bir uluslararası mahkeme bulunmamaktadır. Bu nedenle bu tarz uyuşmazlıklar yerel mahkemeler tarafından çözümlenecektir. Uygulamaya bakıldığında hiç kimse başka bir ülkenin milli sınırları içerisinde yargılanmak istememektedir. İşte bu nedenle tahkim yolu olduca tercih edilmektedir. Yargılamanın dışında milletlerarası tahkim, hakem kararlarının tenfizi bakımından da daha avantajlı ve kolaydır. Hatta Türk hukukunda da yabancı mahkeme kararlarının tenfizi ile hakem kararlarının tenfizi farklı hükümlerle düzenlenmiştir⁴⁴.

Bir diğer avantajı ise uyuşmazlık uzman kişiler tarafından çözümlenmektedir. Bildiğimiz üzere yerel yargılamamızda görevli ve yetkili mahkemeler tarafından uyuşmazlıklar çözümlenmektedir. Ancak en deneyimli hakimden bir uyuşmazlığın çözümlenmesini talep etmek mümkün değildir. İşte tahkim yolundaki en önemli farklardan birisi uzman hakemin tercih edilmesidir. Hakem, uzman olduğu alanda bilgisini kullanarak bir sonuca varmaktadır⁴⁵.

Taraflar tahkim yargılamasında serbest iradelerini kullanırlar. Yani taraflar, tahkimin yapılacağı ülkeyi, usulü, yargılamanın dilini ve yargılamayı yapacak olan hakemleri serbestçe belirleyebilir. Hatta taraflar tebligat usulünü de kararlaştırarak aylarca süren tebligat süresini daha da kısaltabilmektedir. Yerel mahkeme yargılamasında mahkemeye yeminli tercümenin sunulması gerekmektedir. Tahkim yargılamasında ise taraflar hakemleri diledikleri gibi seçebildiğinden aynı dili bilen hakemlerin tercih edilmesi masraftan da tasarrufu sağlayabilmektedir⁴⁶.

Tahkim yargılaması gizli olarak yapılmaktadır. Bu duruma tahkimin gizliliği adı verilmektedir. Hakem kararları kural olarak yayımlanmaz. Özellikle ticari uyuşmazlıklarda kurum ve kuruluşlar, mali durumları, ticari defterlerindeki bilgileri ve ticari sırları açıklanmadığından tahkim yoluyla uyuşmazlıklarının çözümüne başvurmaktadır⁴⁷.

Son olarak tahkim yargılaması hızlı ve ucuzdur. Küçük uyuşmazlıklar bakımından mahkemeler daha avantajlı olabilirken, büyük uyuşmazlıklarda tahkim yolu daha ekonomiktir. Ancak unutulmamalıdır ki her ne kadar küçük uyuşmazlıklarda tahkim yolu daha yüksek bedelli olsa da daha kısa sürede çözüme ulaştırması tahkimi mahkemelerden daha avantajlı kılmaktadır. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 10/B'de tahkim süresi 1 yıl olarak belirtilmiştir⁴⁸. Oysa mahkemeler nezdindeki yargılamalarda usule ve esasa ilişkin belirli süreler öngörülmüş olsa da hakim, bir yargılamayı belirli sürede bitirmeye zorlanamamaktadır.

⁴² Nomer Kitap, s. 530; Akıncı Makale, s. 13; Ertekin ve Karataş, 1997, s. 48.

⁴³ Akıncı Kitap, s. 7; Kanişlı, 2014, s. 957; Doğan, 2017, s. 137.

⁴⁴ Akıncı Kitap, s. 7; Kanişlı, 2014, s. 958; Doğan, 2017, s. 137.

⁴⁵ Akıncı Kitap, s. 8; Kanişlı, 2014, s. 958; Doğan, 2017, s. 138.

⁴⁶ Akıncı Kitap, s. 8; Kanişlı, 2014, s. 359; Doğan, 2017, s. 318. Bkz. MTK m. 10/ C: “Tahkim yargılaması, Türkçe veya Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınan devletlerden birinin resmî dilinde yapılabilir. Yargılamada kullanılacak dil veya diller, taraflar arasında kararlaştırılmamışsa, hakem veya hakem kurulu tarafından belirlenir. Tarafların anlaşmasında veya hakemlerin konu ile ilgili ara kararında aksi öngörülmemiş ise, bu dil veya diller, tarafların bütün yazılı beyanlarında, duruşmalarda, hakem veya hakem kurulunun ara kararlarında, nihai kararında ve yazılı bildirimlerinde kullanılır. Hakem veya hakem kurulu, tarafların dayandığı belgelerin tahkim yargılamasında kullanılan dil veya dillerdeki çevirisi ile birlikte sunulmasına karar verebilir”.

⁴⁷ Tarman, Zeynep D. (Haziran 2008). Tahkim ve gizlilik, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, Sa. 1, s. 214-215.

⁴⁸ MTK m. 10/ B: “Taraflar aksini kararlaştırmadıkça, tek hakemli davalarda hakemin seçildiği, birden çok hakemli davalarda ise hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren bir yıl içinde hakem veya hakem kurulunca esas hakkında karar verilir”.

Tüm bu değerlendirmeler çerçevesinde tahkim yargılaması taraf iradelerine dayalı, hızlı, gizli, ucuz bir çözüm yolu olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁹.

Milletlerarası Tahkim Kanunu

Tahkim kavramına Türk hukukunda da yer verilmiştir. Konuyla ilgili olarak Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'da, Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda birtakım düzenlemeler bulunmaktadır. Ayrıca tarafı olduğumuz New York Sözleşmesi⁵⁰ ise yabancı hakem kararlarının tenfizi ve tanınması ile ilgilidir. Milletlerarası Tahkim Kanunu'ndan önce yabancı unsurlu olup olmadığına bakılmaksızın Türkiye'deki tüm tahkim uyuşmazlıkları Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile çözümlenmekteydi. Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun milletlerarası tahkimde uygulanmasının önüne geçilmiştir⁵¹.

Milletlerarası Tahkim Kanunu hazırlanırken “*Uncitral Model Law on International Commercial Arbitration*”da belirlenen amaçlar dikkate alınmıştır. Bu uluslararası kanunun dikkate alınmasıyla tahkim kuralları bakımından bir birlik sağlanmaya çalışılmıştır⁵². Uncitral Model Law on International Commercial Arbitration 1. Bölüm m. 1'de uygulamanın kapsamı düzenlenmiştir. Diğer önemli düzenleme ise m. 1/5'tir. Bu hükümde bazı anlaşmazlıkların tahkime sunulamayacağı belirtilmiştir⁵³.

Milletlerarası Tahkim Kanunu ile uluslararası ticari ilişkilerin çözümlenmesinde olumlu bir adım atılmıştır. Bu kanunun ilk amacı milletlerarası ticari uyuşmazlıklardan doğan tahkimin ulusal (iç) tahkimden farklı hükümlere tabi olmasını sağlamaktır. Yeni Milletlerarası Tahkim Kanunu, hangi hakem kararlarının bu kanuna tabi olduğunu ve uyuşmazlığın unsurlarından bahsederken, tahkimin unsurlarına çok fazla yer vermemiştir⁵⁴.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun ikinci amacı ise Türkiye'nin tahkim merkezi olarak milletlerarası alanda yer almasını sağlamaktır. Türkiye jeopolitik konumu sebebiyle de hem batı ülkelerine hem de doğu ülkelerine yakındır. Bu nedenle de Türkiye milletlerarası ticari tahkime olumlu bir yaklaşım sergilemektedir⁵⁵.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun uygulama alanına bakacak olursak, m. 1-2'yi incelememiz gerekmektedir⁵⁶. Yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yeri olarak Türkiye'nin

⁴⁹ Akıncı Kitap, s. 9. Benzer süre için bkz. HMK m. 427: “*Taraflar aksini kararlaştırmadıkça, bir hakemin görev yapacağı davalarda hakemin seçildiği, birden çok hakemin görev yapacağı davalarda ise hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren bir yıl içinde, hakem veya hakem kurulunca esas hakkında karar verilir. (2) Tahkim süresi, tarafların anlaşmasıyla; anlaşamamaları hâlinde ise taraflardan birinin başvurusu üzerine mahkemece uzatılabilir. Mahkemenin, bu konudaki kararı kesindir*”. MTO Tahkim Kuralları m. 30/1: “*Hakem kurulunun nihai kararı vermesi için tanınan süre altı aydır. Bu süre, hakem kurulu veya Görev Belgesi'ne taraf olanların son imza tarihinden veya madde 23(3)'ün uygulanması halinde, Görev Belgesi'nin Divan tarafından onaylandığının Sekretarya tarafından hakem kuruluna tebliğ edildiği tarihten itibaren başlar. Divan, 24(2)madde uyarınca hazırlanan usul programını temel alarak farklı bir süre tespit edebilir*”, https://icc.tobb.org.tr/docs/ICC_Tahkim_Kurallari_Kitapcik.pdf.

⁵⁰ Bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c060/tbmm18060114ss0500.pdf>, Sözleşmenin akdedildiği tarih: 10.06.1958, E.T: 24.04.2020.

⁵¹ Akıncı Kitap, s. 55-56; Ertekin ve Karataş, 1997, s. 62.

⁵² Balkaya, B. (2007). *Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun uygulama alanı*, s. 15. Erişim Tarihi: 06.07.2020, <http://www.balkaya.av.tr/files/MTK.pdf>.

⁵³ https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf, Erişim Tarihi: 04. 07. 2020.

⁵⁴ Akıncı Kitap, s. 56; Ertekin ve Karataş, 1997, s. 63.

⁵⁵ Akıncı Kitap, s. 57; Doğan, 2017, s. 136.

⁵⁶ MTK m. 1: “*Bu Kanunun amacı, milletlerarası tahkime ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Bu Kanun, yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu Kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar hakkında uygulanır. Bu Kanunun 5 ve 6 ncı madde hükümleri, tahkim yerinin Türkiye dışında belirlendiği durumlarda da uygulanır. Bu Kanun, Türkiye'de bulunan*

belirlendiği uyuşmazlıklar ile Milletlerarası Tahkim Kanunu kapsamında tarafların ya da hakem kurulunun seçtiği uyuşmazlık hakkında Milletlerarası Tahkim Kanunu uygulanmaktadır. Yani uyuşmazlık yabancılık unsuru taşınmalı ve tahkim yeri olarak da Türkiye kararlaştırılmış olmalıdır. Tahkim yerinin Türkiye olduğu uyuşmazlıklarda yabancılık unsurunun bulunması Milletlerarası Tahkim Kanunu uygulanması için yeterlidir. Ayrıca tahkim yeri olarak yabancı bir ülke kararlaştırılsa bile taraflar ya da hakemler Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun uygulanmasını kararlaştırabilirler. Uygulama alanının Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda belirlenmesinin bir önemi de eğer tahkim yeri olarak Türkiye dışında bir yer belirlenmiş ve taraflar ya da hakem tarafından Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun uygulanması kararlaştırılmamış ise o halde Milletlerarası Tahkim Kanunu bu uyuşmazlık için uygulanamayacaktır⁵⁷. Ayrıca Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1/5'te yabancılık unsuru bulunmak şartı ile Kamu Hizmetleri İle İlgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yolun Başvurulması Halinde Uygulanması Gereken İlkelere Dair Kanun⁵⁸ kapsamındaki uyuşmazlıkların Milletlerarası Tahkim Kanunu ile çözüleceği düzenlenmiştir. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1, kanunun uygulama alanının yanı sıra hangi uyuşmazlık bakımından uygulanmayacağını da düzenlenmiştir. Bunlardan ilki, Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1/6'da düzenlenmiştir ve “Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır” şeklindedir. Bu hüküm gereği Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler kapsamında Milletlerarası Tahkim Kanunu uygulanamayacaktır⁵⁹.

Milletlerarası Tahkim Kanunu yukarıda belirtilen durumun dışında istisnalar da getirmiştir. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 5'teki düzenlemeye göre taraflardan birisi tahkim şartına rağmen davayı Türkiye'de açarsa tahkim itirazında bulunulabilmektedir⁶⁰. İkinci istisna

taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklar ile iki tarafın iradelerine tâbi olmayan uyuşmazlıklarda uygulanmaz. 21.1.2000 tarihli ve 4501 sayılı Kamu Hizmetleri ile İlgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulması Halinde Uygulanması Gereken İlkelere Dair Kanun uyarınca yabancılık unsurunun bulunduğu kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi de bu Kanuna tâbidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır”. Yabancılık unsuru başlıklı MTK m. 2: “Aşağıdaki hâllerden herhangi birinin varlığı, uyuşmazlığın yabancılık unsuru taşıdığını gösterir ve bu durumda tahkim, milletlerarası nitelik kazanır. 1. Tahkim anlaşmasının taraflarının yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin ya da işyerlerinin ayrı devletlerde bulunması. 2. Tarafların yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin ya da işyerlerinin; a) Tahkim anlaşmasında belirtilen veya bu anlaşmaya dayanarak tespit edilen hâllerde tahkim yerinden, b) Asıl sözleşmeden doğan yükümlülüklerin önemli bir bölümünün ifa edileceği yerden veya uyuşmazlık konusunun en çok bağlantılı olduğu yerden, Başka bir devlette bulunması. 7984 3. Tahkim anlaşmasının dayanağını oluşturan asıl sözleşmeye taraf olan şirket ortaklarından en az birinin yabancı sermayeyi teşvik mevzuatına göre yabancı sermaye getirmiş olması veya bu sözleşmenin uygulanabilmesi için yurt dışından sermaye sağlanması amacıyla kredi ve/veya güvence sözleşmeleri yapılmasının gerekli olması. 4. Tahkim anlaşmasının dayanağını oluşturan asıl sözleşme veya hukukî ilişkinin, bir ülkeden diğerine sermaye veya mal geçişini gerçekleştirmesi. 21.1.2000 tarihli ve 4501 sayılı Kanun hükümleri saklıdır” şeklindedir. Kurtulan, G. (Temmuz 2017). Türk hukukunda tüketici uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C. 30, Sa. 131, s. 240.

⁵⁷ Akıncı Kitap, s. 57; Akıncı, 2020, s. 151; Balkaya, 2007, s. 17-19

⁵⁸ Kanun No:4501, Kabul Tarihi: 01.01.2000, Resmi Gazete: 22.01.2000, Sayı: 23947.

⁵⁹ Balkaya, 2007, s. 17. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1/5'i destekleyen bir diğer düzenleme ise Türkiye Cumhuriyeti Anayasası m. 125/1'dir. Buna göre: “Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir”.

⁶⁰ MTK m. 5: “Tahkim anlaşmasının konusunu oluşturan bir uyuşmazlıkta dava mahkemede açılmışsa; karşı taraf, tahkim itirazında bulunabilir. Tahkim itirazının ileri sürülmesi ve tahkim anlaşmasının geçerliliğine ilişkin uyuşmazlıkların çözülmesi, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun ilk itirazlara ilişkin hükümlerine tâbidir. Tahkim itirazının kabulü halinde, mahkeme davayı usulden reddeder. Yargılama sırasında tarafların tahkim yoluna başvurma konusunda anlaşmaları halinde, dava dosyası mahkemece ilgili hakem veya hakem kuruluna gönderilir”.

ise tahkim yeri olarak yurt dışı belirlenmiş olsa da Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 6'ya dayanarak Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararı talep edilebilir⁶¹.

Objektif Elverişlilik Kavramı

Tahkime elverişlilik genel olarak usul hukukuna ilişkin ve maddi hukuka ilişkin elverişlilik olarak ikiye ayrılmaktadır. Tahkime objektif elverişlilik kavramı, bir uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümlenip çözülemeyeceğinin belirlenmesini ifade eder. Tahkime elverişlilik hem Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 408, hem de Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1/4'te düzenlenmiştir⁶². Tahkim yoluna başvurulabilmesi için uyuşmazlık konusunun tahkime elverişli olması gerekmektedir⁶³. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1/4 uyarınca, Türkiye'de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynî haklara ilişkin uyuşmazlıklar ile iki tarafın iradelerine tâbi olmayan uyuşmazlıklarda Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Aynı maddenin başlığı ise “*Amaç ve kapsam*” olarak belirtilmiştir. Madde başlığını yorumlayacak olursak, genel düzenleme amacının tahkime elverişlilik olmadığı, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun kapsamında girmeyen durumlardan bahsedildiği çıkarılmaktadır. Çünkü Türkiye'de bulunan taşınmazlar ve tarafların iradelerine tabi olmayan uyuşmazlıklarda Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun uygulanmayacağı madde hükmünde belirtilmiştir⁶⁴.

Türk hukukunda iki tarafın iradelerine bırakılmayan uyuşmazlıklar bakımından tahkim yoluna başvurulamayacağı kabul edilmiştir. Bu nedenle Milletlerarası Tahkim Kanunu dışında herhangi bir kanunda da taraf iradeleri dışındaki uyuşmazlıklar bakımından tahkim yoluna başvurulabileceğine ilişkin herhangi bir düzenleme söz konusu değildir⁶⁵.

Hakem kararının iptalini düzenleyen Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15/A/2/a hükmünde ise hakem veya hakem kurulu kararına konu uyuşmazlığın Türk hukukuna göre tahkime elverişli olmadığı tespit edilirse hakem kararının iptaline karar verileceği

⁶¹ MTK m. 6: “*Taraflardan birinin, tahkim yargılamasından önce veya tahkim yargılaması sırasında mahkemeden ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz istemesi ve mahkemenin böyle bir tedbire veya hacze karar vermesi, tahkim anlaşmasına aykırılık teşkil etmez. Aksi kararlaştırılmadıkça, tahkim yargılaması sırasında hakem veya hakem kurulu, taraflardan birinin istemi üzerine, ihtiyatî tedbire veya ihtiyatî hacze karar verebilir. Hakem veya hakem kurulu, ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı vermeyi, uygun bir güvence verilmesine bağlı kılabilir. Hakem veya hakem kurulu, cebrî icra organları tarafından icrası ya da diğer resmî makamlar tarafından yerine getirilmesi gereken ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı veremeyeceği gibi, üçüncü kişileri bağlayan ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı da veremez. Taraflardan biri, hakem veya hakem kurulunun verdiği ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararını yerine getirmese; karşı taraf, ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı verilmesi istemiyle yetkili mahkemenin yardımını isteyebilir. Yetkili mahkeme gerekirse başka bir mahkemeyi istinabe edebilir. Tarafların, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile İcra ve İflas Kanununa göre istemde bulunma hakları saklıdır. Tahkim yargılaması öncesi veya tahkim yargılaması sırasında taraflardan birinin istemi üzerine mahkemece verilen ihtiyatî tedbir ya da ihtiyatî haciz kararı, hakem veya hakem kurulu kararının icra edilebilir hale gelmesiyle ya da davanın hakem veya hakem kurulu tarafından reddedilmesi halinde kendiliğinden ortadan kalkar*”.

⁶² HMK m. 408: “*Taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine tabi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkime elverişli değildir*”. Yine aynı yönde MTK m. 1/4: “*Bu Kanun, Türkiye’de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklar ile iki tarafın iradelerine tâbi olmayan uyuşmazlıklarda uygulanmaz*”. Bkz. Yılmaz, S./ Çavuşoğlu, Gökçe F. (2019). Türk hukukunda tahkime elverişlilik kavramı ve taşınmaz aynına ilişkin uyuşmazlıkların tahkimde görülmesi, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 2, Sa. 10, s. 600.

⁶³ Doğan, 2017, s. 137; Sarı, 2009, s. 151-152; Ertekin ve Karataş, 1997, s. 75.

⁶⁴ Akıncı Kitap, s. 77; Akıncı 2020, s. 157; Ertekin ve Karataş, 1997, s. 75.

⁶⁵ Akıncı Kitap, s. 78; Akıncı 2020, s. 158; Ertekin ve Karataş, 1997, s. 76.

düzenlenmiştir. Bu hükme göre Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 4'teki tarafların seçeceği hukuk yerine Türk hukuku uygulanacaktır⁶⁶.

Tahkime Elverişlilik Kavramının Kamu Düzeni İle İlişkisi

Bir ülkede hukuki kurallar belirlenirken o ülkedeki kamu düzeni, siyasi ve ekonomik yapılar dikkate alınmaktadır. Tahkime elverişlilik doğrudan doğruya kamu düzeni ile ilişkilendirilemez. Çünkü elverişlilik durumu incelenirken yalnızca kamu düzenine aykırılık hususu dikkate alınmamaktadır. Özellikle tanıma ve tenfiz davaları bu konu kapsamında dikkat çekmektedir. New York Sözleşmesi m. 5/2/a hükmünde elverişlilik konusu düzenlenmiştir. Aynı maddenin b bendinde ise kamu düzenine aykırılık durumundan bahsedilmektedir⁶⁷. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 15'te de New York Sözleşmesi ile benzer olarak iptal nedenleri düzenlenmiştir⁶⁸. Her ne kadar farklı kavramlar olsa da kamu düzenine aykırılık teşkil eden uyuşmazlıklarda tahkim yolu kapalıdır. Çünkü bu tür uyuşmazlıklar bakımından taraf iradelerinin serbestisi söz konusu değildir. Örneğin neseple ilgili uyuşmazlıklarda tahkim yolu kapalıdır⁶⁹. Yargıtay da vermiş olduğu benzer kararlarında kamu düzenine aykırılığın incelenerek tahkim yolunun açık olup olmadığı belirlenmesi gerektiğini vurgulamıştır⁷⁰. Ayrıca Yargıtay iç hukuktaki kamu düzeni kavramı ile milletlerarası kamu düzeni kavramlarının farklı anlamlar ifade ettiğini belirtmektedir. Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlarına göre iç hukuktaki kamu düzeni, milletlerarası kamu düzeni kavramından daha geniş olarak yorumlanmalıdır⁷¹. Ancak Yargıtay yeni tarihli bir kararında kamu düzeni kavramını daha dar olarak yorumlayarak Bölge Adliye Mahkemesi kararını bozmuştur⁷².

⁶⁶ MTK m. 15/A/2/a: “*Hakem veya hakem kurulu kararına konu uyuşmazlığın Türk hukukuna göre tahkime elverişli olmadığı tespit edilirse hakem veya hakem kurulunun, tahkim anlaşması dışında kalan bir konuda karar verdiği iddiasıyla açılan iptal davasında, tahkim anlaşması kapsamında olan konuların, tahkim anlaşması kapsamında olmayan konulardan ayrılması mümkün olduğu takdirde, hakem kararının sadece tahkim anlaşması kapsamında olmayan konuları içeren bölümü iptal edilebilir*”. Bkz. Akıncı Kitap, s. 78; Akıncı, 2020, s. 161; Kurtulan, s. 245.

⁶⁷ New York Sözleşmesi 5/2: “*Hakem kararının tanınması ve icrası istenen memleketin yetkili makamı tarafından aşağıdaki hallerin bulunduğu görülecek olursa, tanıma ve icra isteği kezaik reddolunabilir: (a) Tanıma ve icra isteğinin öne sürüldüğü memleketin kanununa göre uyuşmazlık konusunun hakemlik yolu ile halle elverişli bulunmaması; veya (b) Hakem kararının tanınması ve icrasının zikri geçen memleketin amme intizamı kaidelerine aykırı olması*”. Bkz. <http://tahkim.barobirlik.org.tr/dokuman/newyorksozlesmesi.pdf>, e.t: 12.07.2020.

⁶⁸ MTK m. 15/2: “*Bölge adliye mahkemesince; (1) a) Hakem veya hakem kurulu kararına konu uyuşmazlığın Türk hukukuna göre tahkime elverişli olmadığı, b) Kararın kamu düzenine aykırı olduğu, Tespit edilirse. Hakem veya hakem kurulunun, tahkim anlaşması dışında kalan bir konuda karar verdiği iddiasıyla açılan iptal davasında, tahkim anlaşması kapsamında olan konuların, tahkim anlaşması kapsamında olmayan konulardan ayrılması mümkün olduğu takdirde, hakem kararının sadece tahkim anlaşması kapsamında olmayan konuları içeren bölümü iptal edilebilir*”.

⁶⁹ Akıncı Kitap, s. 81; Nomer Kitap, s. 553; Doğan, 2017, s. 138.

⁷⁰ Yar. Hukuk Genel Kurulu, K.T: 30.09.2015, E. 1847, K. 2020 tarihli kararında “*Yargıtay denetimine elverişli ayrı ayrı rapor alınarak, imtiyaz sözleşmelerinin niteliği ve amacı da göz önünde bulundurulmak suretiyle, tahkim kararının doğurduğu sonuçların Türk Kamu düzenine aykırı olup olmadığı değerlendirilmeli ve bunun sonucuna göre bir karar verilmelidir.*) gerekçesiyle oybirliğiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda, mahkemece önceki kararda direnilmiştir. Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken, önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır” şeklinde karar vermiştir. Bkz. www.kazanci.com, E.T: 20.04.2020.

⁷¹ Yar. 13. HD., K.T: 23.02.2016, E. 16287, K. 5292, “*Kamu düzeni kavramı, iç hukukta ve milletlerarası özel hukukta farklı içerikler taşımaktadır. İç hukukta kamu düzeni, Türk toplumunun temel yapısı ve temel çıkarlarını koruyan kuralların bütünüdür. Bu kurallar iç hukukta tarafların uymaları zorunlu olan, gerek kanun gerekse özel hukuka ait kurallardan oluşur. Milletlerarası kamu düzeni kavramı ise, iç hukuka nazaran daha dar ve sınırlıdır. Dolayısıyla iç hukukta kamu düzeni ihlali sayılan bir durum, milletlerarası hukuk bakımından kamu düzeni ihlali sayılmayabilir*”. Bkz. www.kazanci.com, E.T: 20.04.2020.

⁷² Yar. 15. HD., K.T: 26.09.2019, E. 2474, K. 3640, “*Kamu düzenine ilişkin olarak, Devletler Özel Hukuku'nda ve iç hukukta da farklılık bulunduğunu görmekteyiz. MÖHÜK'ün 5. maddesinde, yetkili yabancı hukukun belirli bir olaya uygulanan hükmünün Türk kamu düzenini açıkça aykırı olması halinde uygulanmayacağı belirtilmiştir.*

Ticaret Hukuku Bakımından Elverişlilik

Uluslararası ticari ilişkilerin gelişimiyle uluslararası ticari tahkime başvuru sayısı artmış ve bu kapsamda International Chamber of Commerce (ICC/ Milletlerarası Ticaret Odası) önemli rol üstlenen kuruluşlardan birisi haline gelmiştir⁷³. ICC'nin Milletlerarası Tahkim Divanı (The International Court of Arbitration) adı verilen organı ise uluslararası ticari uyuşmazlıkların çözümünde önemli bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır⁷⁴.

Milletlerarası Tahkim Kanunu ile ilgili diğer mevzuatlar bakımından ticaret hukukuna ilişkin uyuşmazlıklar, genel olarak tahkime elverişlidir. Ayrıca tahkim yargılamasında uyuşmazlıklar, gizli ve hızlı bir şekilde çözümlendiğinden ticaret hukukunda oldukça önemli bir yere sahiptir. Ticaret hukuku bakımından tahkim yargılaması mutlak değildir, bazı uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığını söylememiz yanlış olmayacaktır⁷⁵.

Ticaret hukukunun en önemli alt dallarından olan şirketler hukukunda da tahkim sıklıkla başvuru alan bir alternatif çözüm yoludur⁷⁶. Söz konusu konu kapsamında şirket içi uyuşmazlıklarda tahkime elverişlilik tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada dikkat alınacak temel nokta uyuşmazlık üzerinde tarafların serbestçe tasarruf edebiliyor olmalarıdır. Şirketler hukukundan doğan uyuşmazlıklar pay sahipleri arasında çıkan uyuşmazlıklar ve şirket ile pay sahipleri arasında çıkan uyuşmazlıklar olarak ikiye ayrılır. Pay sahipleri arasında çıkan uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğu kabul edilmektedir⁷⁷. Örnek olarak pay satış sözleşmesi, pay sahipleri sözleşmesi gösterilebilir. Yargıtay, şirket yöneticilerine karşı açılmış olan sorumluluk davası kapsamında tahkim itirazının Türk Ticaret Kanunu m. 220 hükmünü kapsamadığını belirtmiştir. Çünkü somut olayda sorumluluk davası üçüncü bir kişi tarafından şirket yöneticilerine karşı açılmış ve tahkim şartı yalnızca taraflar

Maddede, kamu düzenini açıkça aykırılığın aranması ile yasa koyucu bu konuda da kamu düzenine aykırılığın dar yorumlanmasını amaçladığını söyleyebiliriz. Somut bir olaya uygulanan yabancı hukukun, ortaya çıkaracağı sonuç, kamu düzeninin içeriğine ilişkin unsurlar açısından, tahammül edilmez bir durum ortaya çıkaracaksa, yabancı hukukun kamu düzenini açıkça ihlal ettiği kabul edilerek yabancı hukuk uygulanmaz (Şanlı, Cemal; Milletlerarası Özel Hukuk, Vedat Kitapçılık, ... 2014, s. 74). Ancak iç hukukta kamu düzeni daha geniş yorumlanmakta ve bir çok farklı unsur aranmaktadır..... Bu hususlar dikkate alındığında, kararın kamu düzenine aykırı olması nedeniyle iptâline karar vermek için yalnızca hukuka aykırı olması yeterli değildir. Emredici olsun veya olmasın bir kanun hükmünün uygulanmamış veya yanlış uygulanmış olması da yeterli değildir. Bu aykırılığın aynı zamanda, toplumun temel değerlerine, genel ahlak ve adabına, Anayasa'da kabul edilen temel hak ve hürriyetler gibi temel değerlere aykırı olması gerekir. Netice itibarıyla, bir kararın kamu düzenine aykırı olarak kabul edilebilmesi için; tarafların sözleşmesel yükümlülüklerini aşan, toplumsal boyutu olan, toplumun kabul edemeyeceği, toplumsal vicdanı yaralayan, toplumda rahatsızlık oluşturan bir karar olması gerekir”, E.T:11.07.2020, <https://legalbank.net/belge/y-15-hd-e-2019-2474-k-2019-3640-t-26-09-2019/3628456/>. Yar. 11. HD., K.T: 16.06.2009, E. 12414, K. 7393. Karar içeriği “...uyuşmazlığın Türk Hukuku'na göre tahkime elverişli olmaması veya kararın kamu düzenine aykırı olması halinde iptalinin gerekebileceği, davacı tarafın öne sürmüş olduğu “hakem heyeti kararının süresinde verilmemesi, hukuka ve kamu düzenine aykırı olduğu, hak arama hürriyetinin ortadan kaldırıldığı” iddialarının geçerli olmadığı gerekçesiyle, davanın reddine karar verilmiş ve bu karar yerindedir”, E.T: 17.07.2020.

⁷³ “1 Ocak 2012 tarihinde yürürlüğe ICC Tahkim Kuralları, 2017 yılında revize edilmiştir ve dünya çapında meydana gelen tüm uyuşmazlıkların çözümünde uygulanmaktadır”. Bkz. <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/arbitration/rules-of-arbitration/>, E.T: 12.07.2020.

⁷⁴ <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/arbitration/rules-of-arbitration/>, E.T: 12.07.2020.

⁷⁵ Zengin, B. (Temmuz 2014). Şirketler hukukunda tahkime elverişlilikle ilgili temel meseleler, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 9, Sa. 95, s. 101.

⁷⁶ Zengin, s. 102.

⁷⁷ Zengin, s. 105.

arasında sonuç doğuracağı gerekçesiyle Yargıtay, tahkim itirazını geçersiz bularak kararı bozmuştur⁷⁸

Türk Ticaret Kanunu⁷⁹ m. 450 genel kurul kararlarının iptaline ilişkin olarak düzenlenmiştir. Bu hükme göre, genel kurul kararının iptali ya da butlanı durumunda mahkemenin vermiş olduğu karar tüm pay sahiplerini etkilemektedir⁸⁰. Ancak tahkim yargılamasında verilen karar sadece tarafları etkilemektedir. Bu nedenle iptale ilişkin verilen hakem kararı, şirket sahipleri ile pay ortaklarını bağlarken şirket dışında kalan üçüncü kişileri bağlamaz⁸¹.

Taşınmazlar Bakımından Elverişlilik

Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca ilk olarak Türkiye’de bulunan taşınmazlar üzerindeki aynı haklara ilişkin ortaya çıkan uyuşmazlıklarda tahkim yolu uygulanamaz. Burada Türkiye’de bulunana taşınmazlar bakımından bir sınırlama söz konusudur. Türkiye’de bulunmayan taşınmazlar bakımından ise Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca herhangi bir sınırlama söz konusu olmayıp tahkim yolunun açık olduğu görülmektedir⁸².

Türkiye’de bulunan taşınmazlar hakkında tahkim yoluna ilişkin sınırlama taşınmazların aynına ilişkindir⁸³. Yargıtay birçok kararında taşınmazın aynına ilişkin uyuşmazlıklar bakımından tahkim yoluna başvurulamayacağına hükmetmiştir⁸⁴. Özellikle taşınmaz kira sözleşmelerinde bazı uyuşmazlıklar bakımından tahkim yolunun uygulanmadığı görülmektedir. Bunun sebebi ise zayıf konumdaki kiracıyı, mahkemeler önünde korumaktır⁸⁵. Türkiye’de

⁷⁸ Yar. 11. HD., K.T: 13.01.2016, E. 14625, K. 248, www.kazanci.com, E.T: 17.07.2020. Karar içeriği “ *Davalı şirketin hakim şirket, diğer davalı gerçek kişilerin ise bağlı şirketin yöneticileri, davacının ise bağlı şirketin % 49 pay sahip ortağı olduğu taraflar arasında tartışmasıdır. Davacı davasını TTK'nın 202. maddesine dayandırmaktadır. Bu madde göz önüne alındığında hakim şirketin sorumluluğu 1. fıkrasında düzenlenmektedir. Yine bu maddenin 5. fıkrasında bağlı şirket yöneticilerinin sorumluluğundan bahsedilmektedir. Bu kısa açıklamadan sonra somut olaya gelindiğinde, davalıların ...ile Arasında bağitlanan teknik bilgi ve marka lisans anlaşmasının 13. maddesine dayanarak tahkim itirazında buldukları görülmektedir. Oysa davacının TTK'nın 202. maddesine göre davaya açmış olduğu davanın sorumluluk davası olduğu gerçeği karşısında, davalıların tahkim itirazlarının dayanağı olan sözleşmenin ve bu sözleşmenin tahkimi düzenleyen 13. maddesinin bu somut olayda uygulanması olanağı yoktur. Başka bir anlatım ile sözleşmedeki tahkime dair düzenlemenin, TTK'nın 202 maddesindeki sorumluluk davasını kapsamadığının açıkça anlaşılması karşısında davalıların tahkim itirazlarının reddi ile yargılamaya devam edilerek sonuca göre karar verilmesi gerekirken tahkim itirazının kabulüyle davanın usulden reddi doğru olmamış bozmayı gerektirmiştir”.*

⁷⁹ Kanun No: 6102, Kabul Tarihi: 13.01.2011, Resmi Gazete: 14.02.2011, Sayı: 27846.

⁸⁰ TTK m. 450: “*Genel kurul kararının iptaline veya butlanına ilişkin mahkeme kararı, kesinleştikten sonra bütün pay sahipleri hakkında hüküm ifade eder. Yönetim kurulu bu kararın bir suretini derhâl ticaret siciline tescil ettirmek ve internet sitesine koymak zorundadır”.*

⁸¹ Zengin, 2014, s. 107.

⁸² Akıncı Kitap, s. 78; DüNDAR, 2008, s. 30; Yılmaz ve Çavuşoğlu, 2019, s. 608.

⁸³ Antalya, G. ve Topuz, M. (2019). *Marmara hukuk yorumu eşya hukuku cilt IV/1*, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 90-95. “*Aynı hak, hak sahibine eşya üzerinde doğrudan doğruya hakimiyet yetkisi veren bir haktır. Herkese karşı ileri sürülebilir, mutlak bir haktır”.*

⁸⁴ Yar. 3. HD, K.T: 08.10.2019, E. 1891, K. 7586, www.kazanci.com, E.T: 23.04.2020, Karar içeriği “*.... Yükseköğrenim kurumlarına tahsis edilen taşınmazlardaki kiralama işlemlerinin avanun, 3533 Sayılı kanunun 4. maddesi hükmü uyarınca o yerin en yüksek dereceli hukuk mahkemesi başkanı veya hâkimi tarafından mecburi hakem sıfatıyla ve 3533 Sayılı kanun hükümlerine göre tahkim usulüne göre bakılması gerekirken...*”. Bir başka kararda Yar. 23. HD, K.T: 21.04.2014, E.9183, K.3124, “*6100 Sayılı HMK'nın 408. maddesi "Taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine tabi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkime elverişli değildir." hükmünü içermektedir. İflas davaları, iki tarafın iradelerine tabi işlerden olmadığından, tahkime elverişli değildir”* şeklinde hüküm kurmuştur.

⁸⁵ Yar. 15. HD, K.T: 01.08.2007, E. 2705, K. 4439, www.kazanci.com, E.T: 20.04.2020.

bulunan bir taşınmazın tapu iptal veya tesciline ilişkin bir uyuşmazlık söz konusu olursa tahkim yolu ile çözümlenemeyecektir.⁸⁶

Kanun metninden hareket ile taşınmaz kiralarna ilişkin uyuşmazlıkların istisnai durumlar haricinde tahkim ile çözümlenebileceği görülmektedir. Örneğin bir taşınmaz satış vaadi sözleşmesi yapılmış ve sözleşmede bir cezai şart belirlenmiş olsun. Bu cezai şart bakımından bir uyuşmazlık meydana gelir ise bu durumda tahkim yoluna başvurulabilecektir.⁸⁷

Bir taşınmazın yapımı ile ilgili eser sözleşmesi söz konusu olduğunda bu sözleşmeden çıkan uyuşmazlıklar da tahkim yoluna konu olabilmektedir⁸⁸. Yargıtay bir kararında “*Taraflar arasında imzalanan 23.09.2005 tarihli eser sözleşmesindeki tahkim şartı uyarınca..*” diye belirterek eser sözleşmesine ilişkin uyuşmazlıklarda tahkim şartının söz konusu olabileceğine hükmetmiştir⁸⁹. Benzer bir başka kararında da “*Projesinin Gerçekleştirilmesi Sözleşmesi*” imzalandığı ve bu sözleşmenin niteliği itibarıyla 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun 470 ve devamı maddelerinde düzenlenen eser sözleşmesi olduğu anlaşılmaktadır. Sözleşmenin “*Uyuşmazlıkların Çözümü*” başlıklı 46. Maddesinde tahkim şartları belirlenmiş; bu sözleşmenin yorumlanması ve/veya uygulanmasından doğabilecek her türlü ihtilâfin üç kişilik bir tahkim kurulu...” şeklinde belirterek eser sözleşmesinin tahkime elverişli olduğunu belirtmiştir⁹⁰. Ancak bu durumun istisnası bulunmaktadır. Eser sözleşmesi ile ilgili de olsa tapu iptal ve tesciline ilişkin uyuşmazlıklar bakımından tahkim yolu uygulanmamaktadır⁹¹. Bizce de tapu iptal ve tesciline ilişkin uyuşmazlıklarda kamu düzeni ağır basmakta olduğundan bu tür uyuşmazlıklar, tahkime elverişli değildir.

İcra ve İflas Hukuku Bakımından Elverişlilik

İflas davalarında da alacaklıların korunması amacıyla tahkim yolunun elverişli olmadığı görülmektedir. Çünkü iflas prosedürü zorunlu yasal düzenlemelere tabidir. Ancak tahkim özerk ve usul açısından esnek bir çözüm yoludur. İcra ve İflas Kanunu⁹² m. 154, iflas yoluyla takiplerde yetki başlığını taşımaktadır⁹³. Yargıtay bir kararında “*6100 Sayılı HMK’nın 408. Maddesi taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine tabi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkime elverişli değildir hükmünü içermektedir. İflas davaları, iki tarafın iradelerine tabi işlerden olmadığından, tahkime elverişli değildir*”

⁸⁶ Akıncı Kitap, s. 79; Akıncı 2020, s. 162; Nomer Kitap, s. 535. ZPO § 1030/2: “*Yurt içi konaklama için kira sözleşmesinin varlığını etkileyen yasal uyuşmazlıklara ilişkin tahkim anlaşması geçersizdir*”, https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/_1030.html, E.T: 16.07.2020.

⁸⁷ Akıncı Kitap, s. 79; Akıncı 2020, s. 162; Nomer Kitap, s. 533; Altıntaş, 2015, s. 22.

⁸⁸ Gümüş, A. (2017). *Borçlar hukuku özel hükümler*, 2. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, s.315; Eren, F. (2017). *Borçlar hukuku özel hükümler*, 5. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, s.583; Yavuz, C./ Acar, F./ Özen, B. (2018). *Borçlar hukuku dersleri özel hükümler*, Yenilenmiş 15. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, s. 529. TBK m. 470’de eser sözleşmesi şu şekilde tanımlanmıştır: “*Eser sözleşmesi, yüklenicinin bir eser meydana getirmeyi, iş sahibinin de bunun karşılığında bir bedel ödemeyi üstlendiği sözleşmedir*”.

⁸⁹ Yar. 15. HD, K.T: 20.06.2019, E. 5543, K. 2891, www.kazanci.com, E.T: 19.04.2020.

⁹⁰ Yar. 15. HD, K.T: 11.07.2019, E. 1234, K. 3335, www.kazanci.com, E.T: 19.04.2020.

⁹¹ Akıncı Kitap, s. 80. Karar için bkz. Yar. 15. HD, K.T: 18.06.2077, E. 2680, K. 4137, www.kazanci.com, E.T: 19.04.2020.

⁹² Kanun No: 2004, Kabul Tarihi: 09.06.1932, Resmi Gazete: 19.06.1932, Sayı: 2128.

⁹³ İİK m. 154: “*İflas yoluyla takipte yetkili merci, borçlunun muamele merkezinin bulunduğu mahaldeki icra dairesidir. Merkezleri yurt dışında bulunan ticari işletmeler hakkında yetkili merci, Türkiye’deki şubenin, birden ziyade şubenin bulunması halinde merkez şubenin bulunduğu yerdeki icra dairesidir. 1284-1 Borçlu ile alacaklı yetkili icra dairesini yazılı anlaşma ile tayin etmişlerse, o yerin icra dairesi dahi iflas takibi için yetkili sayılır. Şu kadar ki, iflas davaları için yetki sözleşmesi yapılamaz ve iflas davası mutlaka borçlunun muamele merkezinin bulunduğu yer ticaret mahkemesinde açılır*”.

şeklinde karar vermiştir. O halde Milletlerarası Tahkim Kanunu, iflas davaları bakımından uygulanamaz⁹⁴.

İcra takibi bakımından ise öğretide farklı görüşler bulunmaktadır. KURU'ya göre icra takibi bir dava olmadığından tahkim şartına rağmen icra takibi yapılabilir. Tahkimin amacı mahkemelerde dava açılmasını önlemektir⁹⁵. DAYINLARLI'ya göre tahkim anlaşmasının varlığı halinde cebri icraya başvurulamayacaktır⁹⁶. Biz de tahkimin, usul sözleşmesi olduğu görüşünden yola çıkarak tahkim sözleşmesinin ya da tahkim şartının icra takibi yapılmasına engel olmayacağını düşünmekteyiz.

Spor Hukuku Bakımından Elverişlilik

Spor Tahkim Mahkemesi (Court of Arbitration for Sport/ CAS)⁹⁷, Lozan merkezli bağımsız bir tahkim/ arabuluculuk kuruluşudur. CAS, dünya çapında spor hukuku alanına ilişkin olarak oluşturulmuş en yetkili kuruluştur. Spor hukuku alanındaki her türlü uyuşmazlık CAS'ın yetki alanına girmektedir. Ayrıca deneyimli ve uzman hukukçulardan seçilmiş 20 üyeden oluşan CAS'ın yönetim ve mali işleri bakımından görevli Milletlerarası Spor Tahkim Konseyi (ICAS) konu kapsamında önemli bir kuruluştur. CAS'a başvurabilmek için öncelikle ülkeler iç hukuk yollarına başvurmalıdır⁹⁸.

Spor hukukunda uygulanacak olan tahkim ile milletlerarası ticari uyuşmazlıklarda uygulanacak olan tahkim kurumu arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bunun en önemli sebebi spor hukukunda hiyerarşik bir düzenin bulunmasıdır. Şöyle ki spor hukukunda, sporcuların tabi olduğu bir takım örgütlenmeler bulunmaktadır. Bu örgütlenmeler ile sporcular arasında hiyerarşik bir düzen söz konusudur. Ancak bu hiyerarşik yapı sporcuların iradelerine bağlı olarak tahkim çözüm yolunu tercih edebilmelerine engel olmamaktadır⁹⁹.

İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu m. 177 "*Tahkime Elverişlilik*"¹⁰⁰ başlığını taşımaktadır. Bu maddede malvarlığına ilişkin olan tüm uyuşmazlıkların, tahkime elverişli olduğu düzenlenmiştir. Sporcular bakımından da sponsorluk sözleşmeleri, sporcuların yapmış olduğu iş sözleşmeleri, transfer sözleşmeleri, sporcuların kiralanmaları ya da reklam sözleşmeleri gibi birtakım sözleşmeler malvarlığını ilgilendirdiğinden tahkim çözüm yoluna konu edilebilirler. Ancak unutulmamalıdır ki sporcuları ilgilendiren tüm sözleşmeler tahkime konu edilemezler. Örneğin bir sporcunun evliliğinde ortaya çıkan uyuşmazlıklar, şahıs varlığına ilişkin uyuşmazlıklar, cinsiyet değişiklik ameliyatları, vatandaşlığına ilişkin kararlar tahkim

⁹⁴ Bkz. <https://www.international-arbitration-attorney.com/tr/insolvency-and-arbitration-what-issues-arise/>, Yar. 23. HD, K.T: 21.04.2014, E. 9183, K. 3123, www.kazanci.com, E.T: 20.04.2020.

⁹⁵ Kuru, B. (2019). *İstinaf sistemine göre yazılmış medeni usul hukuku ders kitabı*, 3. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 676-677.

⁹⁶ Dayınlarlı, K. (2004). *HUMK'ta düzenlenen iç tahkim*, Ankara: Dayınlarlı Yayıncılık, s. 65-66.

⁹⁷ "30.06.1984'te kabul edilen CAS kararları 1994 tarihinde yeniden düzenlenmiştir. CAS reformları 22 Kasım 1994'te yürürlüğe giren ve 1 Ocak 2004'te revize edilerek günümüzdeki son halini almıştır". Bkz. <https://www.tas-cas.org/en/general-information/history-of-the-cas.html>, E.T: 25.06.2020.

⁹⁸ <https://www.tas-cas.org/en/arbitration/code-procedural-rules.html>, E.T: 25.06.2020. Bkz. Bozkurt, Murat N. (2010). Spor hukuku uyuşmazlıklarının çözümünde Milletlerarası Spor Tahkim Mahkemesi, *Ankara Barosu Dergisi*, C. 2, s. 165-169.

⁹⁹ Bağlan, Aysu M. (Nisan 2017). *Sporla uluslararası tahkim yargılaması ve Türkiye'de hukuki durum*, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 25; Raber, Nancy K, (1998). Dispute resolution in olympic sport: The Court of Arbitration for Sport, *Seton Hall Journal of Sport Law*, C. 8, s. 84-85.

¹⁰⁰ Switzerland's Federal Code on Private International Law (CPIL) Art. 177: "*II. Arbitrability 1) All pecuniary claims may be submitted to arbitration. 2) If one party to an arbitration agreement is a State or an enterprise dominated by or an organization controlled by a State, it may not invoke its own law to contest the arbitrability of a dispute or its capacity to be subject to an arbitration*". Bkz. <https://www.rwi.uzh.ch/dam/jcr:fffff-fc61-e805-0000-0000115fcc32/PILA.pdf>, E.T: 10.07.2020.

yargılamasına konu edilemez. Ayrıca oyun kuralı ihlalden kaynaklanan uyuşmazlıklar CAS'ın yargılamasına tabi olmadığından tahkime konu edilemez¹⁰¹.

Türkiye'deki duruma bakacak olursak tahkim yargılaması spor federasyonları ve benzer kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. En önemlisi ise Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun¹⁰² uyarınca kurulan Tahkim Kurulu'dur. Tahkim Kurulu'na başvuru zorunludur. Bunun sebebi ise mahkemelerin iş yükü azaltılmaktır. Ayrıca Türkiye'de mevcut bir spor yasası da bulunmamaktadır. Bu kurulların varlığı, özellikle son zamanlarda alınan kararlara bakıldığında bağımsız ve tarafsız yargılamayı olumsuz etkilediğinden eleştirilmektedir¹⁰³.

Ceza Hukuku, İdare Hukuku ve Vergi Hukuku Bakımından Elverişlilik

Ceza hukukunda, bir fiil suç teşkil ettiğinde verilecek cezaya mahkemeler karar vermektedir. Bu duruma “*davasız yargılama olmaz ilkesi*” denilmektedir¹⁰⁴. Davasız yargılama olmaz ilkesi gereği ilk olarak akla, tahkim ile ceza hukukunun birbirinden uzak kavramlar olduğu gelmektedir. Tahkimin taraf iradelerine bağlı olarak ortaya çıkan uyuşmazlıklar bakımından uygulanabilmektedir. Ceza hukuku ise taraf iradelerine bakılmaksızın uygulanmaktadır¹⁰⁵.

Tahkim yargılaması devam ederken tahkimin tarafları hakkında bir ceza soruşturması ya da kovuşturması söz konusu olursa tahkimde bekletici mesele yapılabilir mi sorusu akla gelmektedir. Ancak Türk Borçlar Kanunu m. 74 hükmüne göre gerek özel hukuk hakiminin (hakeminin) ceza hakiminin kararına gerekse ceza hakiminin özel hukuk hakiminin (hakeminin) kararına uyması gerekmemektedir¹⁰⁶.

Uluslararası tahkim kararlarına bakıldığında uluslararası kamu düzeni kavramının yargılamalarda dikkate alındığı görülmektedir. Bu bağlamda en çok karşılaşılan rüşvet ve kara

¹⁰¹ Bağlan, 2017, s. 28-29.

¹⁰² Kanun No: 5894, Kabul Tarihi: 05.05.2009, Resmi Gazete: 16.05.2009, Sayı: 27230.

¹⁰³ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 28.01.2020 tarihli (30226/10, 5506/16) yeni bir kararında “*Türkiye Tahkim Kurulu'nun tarafsızlık ve bağımsızlık şartını karşılamadığına hükmetmiştir*”. Gerekçe olarak da AİHS m. 6 §1. “Adil Yargılanma Hakkı” ihlali gösterilmiştir. Karar için bkz. [¹⁰⁴ Öztürk, B. Tezcan, D. Erdem, Mustafa R. Gezer, Özge S. Saygılar Kırt, Yasemin F. Alan Akcan, E. Erden Tütüncü, E. ve Özyayın, Ö. \(Eylül 2017\). *Ana hatlarıyla ceza muhakemesi hukuku*, Güncellenmiş 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 112.](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22AL%20C4%20B0%20RIZA%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-200548%22]],[%22E.T%22:[%2215.15.2020%22]”}”, E.T: 15.15.2020.</p>
</div>
<div data-bbox=)

¹⁰⁵ Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırt, Alan Akcan, Erden Tütüncü ve Özyayın, 2017, s. 33; Mourre, A, (Mart 2006). Arbitration and criminal law: reflections on the duties of the arbitrator, *Arbitration International*, C. 22, Sa. 1, s. 95.

¹⁰⁶ TBK m. 74: “*Hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir. Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz*”. Ancak Anayasa m. 11 hükmü bu düzenlemeye paralel olarak şu şekildedir: “*Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz*”. Yine HMK m. 214 ise: “*1) Belgenin sahte olmadığına dair hukuk mahkemesince verilen karar kesinleştiikten sonra, söz konusu belge hakkında ceza mahkemesinde de sahtelik iddiası dinlenmez. (2) Ceza mahkemesince belgeyi düzenleyen hakkında ceza verilmesine yer olmadığı ya da beraat kararı verilmiş olması, hukuk mahkemesinin belgenin sahteliğini incelemesini engellemez*” şeklindedir.

para aklama suçları bakımından hakemlerin kamu düzeninin ihlaline dayalı olarak inceleme yapması gerekmektedir. Bu bağlamda da ceza hukuku ile tahkim mekanizması doğrudan ya da dolaylı olarak keşilebilmektedir. Bir hakemin rüşvet suçunu işlemesi doğrudan etkileşime, hukuka aykırı bir delilin tahkim yargılamasında kullanılmaması da dolaylı etkileşime örnek verilebilir¹⁰⁷. Ancak ceza yargılaması, Anayasa m. 9 hükmü gereğince devlete aittir ve Milletlerarası Tahkim Kanunu her ne kadar ceza yargılamasıyla bağlantılı da olsa ceza hukukunda tahkim yoluna başvurulamaz.

İdare hukuku bağlamında ortaya çıkan uyuşmazlıklar, idari yargının görev alanına girmektedir. İdare, kamu menfaatlerini ve ihtiyaçlarını düzenlerken kamunun kendisine verdiği üstün yetkiye dayanır ve idarenin uygulayacağı kurallar özel hukuktan farklı şekilde düzenlenmiştir. İdare hukukunun temel dayanağı kamu yararadır¹⁰⁸. Bu nedenle tahkim kurumunun idare hukuku bakımından uygulanabilirliği uzun yıllardan beri tartışılan konular arasındadır¹⁰⁹. Tahkimin şartlarından ilki olan tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği konuların tahkime elverişli olması noktası, idare hukuku ile ayrılmaktadır. Çünkü idare hukukunda bir hizmetin görülmesinde tarafların menfaatleri yerine kamu yararı daha ön plandadır. Tahkim çözüm yolu ihtiyari bir çözüm yolu olmakla birlikte bazı kanunlar ile zorunlu hale getirilmiştir. Bunlardan biri 3533 sayılı Kanun'dur¹¹⁰. Bu kanun kapsamında iç hukukumuzda idarenin zorunlu tahkim yolu öngörülmüştür. Ayrıca Anayasa m. 125'te kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülebileceği ile milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebileceğini düzenlenmiştir¹¹¹. O halde yabancılık unsuru bulunan bir uyuşmazlık bakımından ise ulusal ve uluslararası mevzuatlar dikkate alınarak bir sonuca varılmalıdır. İdari yargılama alanında iş yükünün fazlalığı, davaların geç karara bağlanmasına neden olmaktadır. Bu durum zayıf durumda olan vatandaşların mağduriyetini artırmaktadır¹¹².

Milletlerarası hakem kararlarının tanıma ve tenfizine ilişkin New York Sözleşmesi m. 1'e Türkiye çekince koyduğu için idari sözleşmeler bakımından uygulanması söz konusu değildir. Bu noktada Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun hükümleri dikkate alınacaktır. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun m. 62'de tanıma ve tanfize ilişkin red kararı verilmesi gerektiren durumlar düzenlenmiştir. Bunlarda biri olan kamu düzenine aykırılık noktası idari sözleşmeleri de kapsamaktadır. GÜNEŞ'e göre idari sözleşmeler bağlamında verilmiş hakem kararları, salt idare hukuku göz ardı edilerek meydana

¹⁰⁷ S.C, Michael H. Ve Lim, K, Corruption in Arbitration/ Law and Reality, s. 81-82. Bkz. https://www.arbitration-icca.org/media/0/13261720320840/corruption_in_arbitration_paper_draft_248.pdf, E.T: 11.07.2020; Arslan, Ç. (2013). Ceza Hukukunun Tahkime Etkileri, International Conference on Eurasian Economies, s. 901-902, <http://avekon.org/papers/804.pdf>, E.T: 11.07.2020.

¹⁰⁸ Özdemir, S. (Aralık 2012). İdareler arası uyuşmazlıklarda mecburi tahkim, *Türk İdare Dergisi*, Sa. 475, s. 177.

¹⁰⁹ Güneş, S. (2016). İmtiyaz sözleşmelerinde tahkim, *Public and Private International Law Bulletin*, C. 37, Sa. 2, s. 409.

¹¹⁰ Kanun İsmi: "Umumi Mülhak ve Hususi Bütçelerle İdare Edilen Daireler ve Belediyelerle Sermayesinin Tamamı Devlete veya Belediyeye veya Hususi İdarelere Aid Daire ve Müesseseler Arasındaki İhtilafların Tahkim Yol ile Halli Hakkında Kanun", Kabul Tarihi: 29.06.1938, Resmi Gazete: 16.07.1938, Sayı: 3961.

¹¹¹ "Anayasa'da 1999 yılında yapılan değişiklik ile idare hukukunda tahkimin uygulanabilirliği ilk kez düzenlenmiştir", bkz. Güneş, 2016, s. 414. Ayrıca 2575 sayılı Danıştay Kanunu m. 24: "...Karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları ile tahkim yolu öngörülmeven kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan idari davaları karara bağlar", 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemeleri Hakkında Kanun m. 5/1/c: "Tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklardan hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar" şeklindedir. Ayrıca bkz. Akıncı Kitap, s. 80-81; Nomer Kitap, s. 553; Doğan, 2017, s. 138.

¹¹² Özdemir, 2012, s. 180-184.

getirilmiş ise kamu düzenine aykırılık nedeniyle reddedilmelidir¹¹³. Biz de bu görüşe katılmakla birlikte tahkim yolunun uyuşmazlığı hızlı bir şekilde sonuçlanması gerekçesine dayanarak idare hukuku bakımından uygulanabilirliğinin yasal mevzuatlar ile artırılması gerektiğini düşünmekteyiz.

Vergi hukuku bakımından uluslararası tahkimin elverişli olup olmaması konusu ise devletlerin insiyatifine bırakılmıştır. Bu durum için devletlerin kendi aralarında vergilendirmeye ilişkin bir tahkim anlaşması yapmış olmaları gerekmektedir. Tahkimin uygulanabilirliğine kadar olan süreçte sadece “Karşılıklı Anlaşma Usulü (KAU)/ Mutual Agreement Procedure” denilen bir prosedür uygulanmaktaydı. KAU, OECD¹¹⁴ Model Vergi Anlaşması m. 25’te tanımlanmıştır. Uzun yıllardan beri uygulanan KAU sistemi, birtakım olumsuzluklara neden olmuş bunun neticesinde de tahkim yolu önem kazanmıştır¹¹⁵. Özetle, uluslararası tahkim kurallarından farklı olarak Milletlerarası Tahkim Kanunu kapsamında vergi uyuşmazlıkları, kural olarak tahkime elverişli değildir. Ancak yasal mevzuatlarda özel olarak tahkim yolu öngörülmüş ise tahkim çözüm yolu uygulanabilmektedir. Örneğin Danıştay 10. Hukuk Dairesi vermiş olduğu eski bir kararında mülga 2974 sayılı Bazı Kamu Kurum Ve Kuruluşlarının Borçlarının Tahkimi Hakkında Kanun’a göre vergi borcu ve buna bağlı gecikme zamlarından oluşan borcunun tahkimi için prosedüre uygun bildirimde bulunan davacı belediyenin defterdarlıkça hazine ve dış ticaret müsteşarlığına gönderilen listede yer olmaması nedeniyle tahkimden yararlandırılmamasında hukuka uygun bulunmadığı hakkındaki kararı bozarak, kararı hukuka uygun bulmuştur¹¹⁶.

Ayrıca tıpkı idari sözleşmelerde olduğu gibi kamu düzeni kavramı vergi hukukunda da önem arz eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğer taraflar vergi uyuşmazlığında Türk hukukunun uygulanmasına karar verirse Türk kamu düzeni dikkate alınmalıdır. Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, devletlerin vazgeçemeyeceği temel ilkeler, kamu düzenini ilgilendiren kurallar olup, genel olarak, kamu menfaat ve düzenini koruma amacını güden emredici kanun hükümlerine aykırılık, ahlaka ve temel hak ve özgürlüklere aykırılık, kamu düzeninin müdahalesini gerektiren hususlardır. Örneğin gümrük kanunları, vergi mevzuatı, kamu düzenini ilgilendirdiğinden, vergi mevzuatına aykırı bir alacağı hükme bağlaya hakem kararının iç hukukta kamu düzeni ihlaline neden olacağını ancak uluslararası hukuk bakımından ihlal sayılmayabileceğini belirtmiştir¹¹⁷.

İş Hukuku Bakımından Elverişlilik

Elverişlilik kapsamında önemli olan uyuşmazlıklardan bir diğeri iş davalarıdır. İş hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda tahkim şartı ve sözleşmesi yapılabilmektedir. Bireysel iş hukuku ilişkilerinde tahkim yoluna başvurulması bilinenin aksine yalnızca işveren lehine değil işçi lehine de sonuçlar doğurabilmektedir. Tahkim yargılamasının tercih edilme gerekçesi olarak ucuz (ekonomik) ve hızlı olması gösterilmektedir¹¹⁸. Ancak Yargıtay iş hukukunda zayıf olan işçinin korunması amacıyla işçiye karşı açılan davalarda tahkime gidilemeyeceğini

¹¹³ Güneş, 2016, s. 430.

¹¹⁴ “Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü bazen de İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (Organisation for Economic Co-operation and Development), uluslararası bir ekonomik örgüttür”. <https://tr.wikipedia.org/wiki/OECD>, E.T: 15.07.2020.

¹¹⁵ Sevinçhan, E. (Haziran 2016). Uluslararası vergi hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda tahkim yolu, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, Sa. 2, s. 454-458.

¹¹⁶ K.T: 14.05.1996, E. 5475, K. 2486, <https://legalbank.net/belge/d-10-d-e-1994-5475-k-1996-2486-t-14-05-1996-danistay-10-daire-karari/530701/vergi+hukuku+tahkim>, e.t: 15.07.2020.

¹¹⁷ Yar. 13 HD., K.T: 17.04.2012, E. 8426, K. 10349, <https://legalbank.net/belge/y-13-hd-e-2012-8426-k-2012-10349-t-17-04-2012-turk-kamu-duzenine-aykirlilik/1399854/vergi+hukuku+tahkim>, E.T: 15.07.2020.

¹¹⁸ “Toplu iş hukuku uyuşmazlıkları bakımından da tahkim yolu uygulanmaktadır”, Bkz. Aydın, Buğra A. Bireysel İş Uyuşmazlıkları ve Tahkim, *Mehmet Akif Aydın’a Armağan*, s. 839-843.

belirtmektedir¹¹⁹. Ancak burada unutulmaması gereken konu işçinin tahkim davası açması durumunda tahkim yoluna başvurulabileceği hususudur. Yargıtay bir kararında “İşçi tarafından, davalı Marmaris Belediye Başkanlığı aleyhine 19/10/2015 gününde verilen dilekçeyle 6831 Sayılı Orman Kanunu kapsamında alacak istenmesi üzerine mahkemece yapılan yargılama sonunda rafların sıfatı ve uyumsuzluğunun alacak istemine ilişkin olması nedeniyle tahkim usulüne göre çözümlenmesi gerektiği gözetilerek sözü edilen Kanun uyarınca dava dilekçesinin görev yönünden reddine karar verilmesi gerekirken asliye hukuk mahkemesinin görevli olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı verilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir” şeklinde karar vererek işçinin dava açması durumunda tahkimin elverişli olduğunu belirtmiştir¹²⁰. Kısacası işçi işverene sözleşmede tahkim şartının bulunması koşulu ile tahkim davası açabilir¹²¹. Genel olarak işçi işveren ilişkisinden doğan manevi tazminat davalarında da tahkim yolu uygulanabilmektedir¹²².

Tüketici Uyuşmazlıkları Bakımından Elverişlilik

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun¹²³ kapsamındaki uyuşmazlıklar bakımından tüketicinin kabul etmek zorunda kaldığı tahkim şartları geçersiz sayılmaktadır. Burada da tıpkı işçinin korunması gibi zayıf olan tüketicinin korunması amaçlanmıştır. Gerekçe olarak da mahkemelerin zayıf konumdaki tüketiciyi daha iyi koruyabileceği öngörülmüştür¹²⁴. Tüketici sözleşmeleri kamu düzenine ilişkin olduğundan ve kamu düzenine ilişkin uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı düşünüldüğünde bu sözleşmelerde belirlenen tahkim şartı geçersiz olacaktır¹²⁵. Yargıtay vermiş olduğu bir kararında tüketici ile müzakere edilmeden ya da önceden konulmuş olan tahkim şartlarının geçersiz olduğuna hükmetmiştir¹²⁶.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 68/5’te bu kanununun tüketicilerin ilgili mevzuata göre alternatif uyuşmazlık çözüm mercilerine başvurmasına engel olmadığı düzenlenmiştir. O halde, alternatif çözüm yolları diye vurgulanan arabuluculuk yoluna başvurulabiliyor olmasının temelini tarafların serbestçe tasarruf edebileceği uyuşmazlıklar oluşturmaktadır. Tahkim çözüm yolu için de aynı uyuşmazlık şartı arandığından tüketicilerin tahkime başvuramayacağı görüşü eleştirilmektedir. KURTULAN’a göre, Yargıtay’ın vermiş olduğu kararlar tahkim kurumuna duyduğu güvensizlikten kaynaklanmaktadır¹²⁷. Tüketici

¹¹⁹ Yar. 9. HD, K.T: 20.01.2009, E. 44630, K. 537, www.kazanci.com, E.T: 20.04.2020.

¹²⁰ Yar. 4. HD, K.T: 27.03.2019, E. 5398, K. 1781, www.kazanci.com, E.T: 20.04.2020.

¹²¹ Akıncı Kitap, s. 83; Dündar, s. 21. Karar için bkz. Yar. 9. HD., K.T: 03.04.2018, E. 5467, K. 7507, “Davalı vekili, davalı şirketin yaptığı fesih sebebinin geçerli olup olmadığı hususunun ön mesele teşkil ettiğini, davacının tahkime başvurup feshin geçerli olup olmadığı hususunda bir karar almadan açtığı davanın görev ve usul yönünden reddi gerektiğini, davacının 27/02/2013 tarihinde aynı yerde çalışan işçi ile kavga ettiğini, tehdit ve hakaret fiilini gerçekleştirdiğini savunarak davanın öncelikle usulden, mahkeme aksi kanaatte ise esastan reddini talep etmiştir. Yargıtay ise usulden reddi gerektiren bir durum olmadığına hükmetmiştir”, www.kazanci.com, E.T: 05.07.2020.

¹²² “Manevi tazminat davaları tahkim yoluyla çözümlenebilmektedir”, bkz. Akıncı Kitap, s. 90; Akıncı 2020, s. 212.

¹²³ Kanun No: 6502, Kabul Tarihi: 07.11.2013, Resmi Gazete: 28.11.2013, Sayı: 28835.

¹²⁴ Akıncı Kitap, s. 88; Akıncı 2020, s. 162.

¹²⁵ Akıncı Kitap, s.89; Dündar, 2008, s. 22; Akıncı 2020, s. 162; Doğan, 2017, s. 139.

¹²⁶ Kurtulan, 2017, s. 253. Karar için bkz. Yar. 13. HD, K.T: 25.09.2006, E. 7789, K. 12275, www.kazanci.com, E.T: 29.04.2020. Karar içeriği: “Davalının dayandığı paket-tur sözleşmesinde davacının imzası bulunmadığına göre, bu davacı açısından geçerli bir tahkim sözleşmesinden söz edilemez. 4077 sayılı Kanun’un 6. maddesine göre, satıcı veya sağlayıcının tüketiciyle müzakere etmeden, tek taraflı olarak sözleşmeye koyduğu, tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde iyiniyet kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme koşulları haksız şart olup tüketici için bağlayıcı değildir”.

¹²⁷ Görüş için bkz. Kurtulan, s. 253. Yar. 13. HD., K.T: 25.09.2008, E. 3492, K. 11120, www.kazanci.com.tr, E.T: 30.06.2020. Karar içeriği : “Tüketicinin korunmasını amaçlayan 4077 Sayılı Kanunun kamu düzeni ile ilgili özel bir kanun olması, bu yasanın 22. maddesi ile tüketici sorunları hakem heyeti olarak bir hakem heyeti oluşturulmasından, yasa koyucunun böylece zımnen özel tahkim yolunu kapadığı, 23. maddesindeki bu kanunun

uyuşmazlıkları bağlamında tahkime elverişliliğin önüne geçebilecek bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ancak tarafların sözleşme kurulurken kararlaştırmadıkları bir tahkim şartı genel işlem koşulu olarak (haksız şart) nitelendirilmektedir ve bu haksız şart kesin hükümsüz sayılır¹²⁸.

Fikri Mülkiyet ve Sınai Uyuşmazlıklar Bakımından Elverişlilik

Dünya çapında fikri mülkiyet sisteminin oluşturulabilmesi için 1967 yılında WIPO adında bir kuruluş kurulmuştur¹²⁹. Türk hukukunda ise Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu¹³⁰ ile Sınai Mülkiyet Kanunu'nun¹³¹ yanı sıra 1995 sonrasındaki reformlar ile uluslararası düzeye uyum sağlanmıştır¹³².

Öğretide fikri mülkiyet ve sınai haklar bakımından tahkimin elverişliliğine ilişkin olarak farklı görüşler bulunmaktadır. Birinci görüşe göre, fikri mülkiyet haklarına ilişkin tescilin bir devlet kurumu tarafından yapılıyor olması tescile dayalı olarak ortaya çıkan uyuşmazlıkların mahkemeler tarafından çözülmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır¹³³. İkinci görüşe göre, hakemlerin sınırlı yetkisinin bulunduğudur. Hakemler, üçüncü bir kişiyi etkileyecek şekilde karar veremezler. Bu görüşün eleştirilen yönü ise fikri mülkiyet hakkı sahibin, sahip olduğu hakkı bir başkasına kullandırıp, kiralayıp ya da devrettiği durumlarda tahkim anlaşmasının üçüncü kişileri bağlamayacağıdır¹³⁴. Üçüncü görüş ise fikri mülkiyete ilişkin uyuşmazlıkların, kamu düzeni nedeniyle tahkime elverişli olmamasıdır¹³⁵.

Türk hukukunda fikri mülkiyet ve sınai haklar bakımından genel olarak tahkim yolu uygulanabilmektedir. Tahkim şartı kararlaştırılmış olmakla birlikte iki şirket arasındaki fikri mülkiyete dayalı bir tecavülden kaynaklanan uyuşmazlık söz konusu olur ise tahkime başvurulabilir. Ancak burada verilecek olan karar yalnızca tarafları bağlamaktadır. Tahkim şartına taraf olmayan üçüncü bir kişi fikri veya sınai mülkiyet hakkının tecavüzüne ilişkin tahkim yoluna başvuramayacaktır. Bu nedenle marka patent haklarının hükümsüzlüğüne ilişkin ya da Türk Patent Enstitüsü kararlarına ilişkin olarak tahkim yoluna başvurulamaz¹³⁶.

Rekabetin Korunması Hakkında Kanun Bakımından Elverişlilik

Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'da¹³⁷ doğrudan tahkime ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak Rekabetin Korunması Hakkında Kanun m. 57 kapsamında tazminat taleplerinin üç katı kadar olduğu durumlarda adli yargı mercilerinin görevli olduğu düzenlenmiştir. Bu hükmün zıt yorumundan diğer tazminatlara ilişkin tahkim yoluna

uygulanması ile ilgili her türlü ihtilafların tüketici mahkemelerinde görüleceği şeklindeki hükmünden, görevli mahkemenin yasa ile açıkça belirlendiği ve bu kanunun uygulanmasından çıkan ihtilafların mutlaka tüketici mahkemelerinde veya miktara göre tüketici hakem heyetlerinde bakılması gerektiği, tahkim yolu ile özel hakemler önünde görülemeyeceğinin kabulü gerekir. Somut olayda, taraflar arasındaki paket tur tatil sözleşmesinden doğan ihtilaf, 4077 Sayılı Kanununun 1, 2, 3/c-f ve 23. maddeleri nazara alındığına bu yasa kapsamında kalmakta ve ihtilafı çözümede tüketici mahkemeleri görevli olduğundan, sözleşmedeki tahkim şartı geçersizdir”.

¹²⁸ Kurtulan, 2008, s. 255-256.

¹²⁹ Suluk, C. Karasu, R. ve Nal, T. (2019). *Fikri mülkiyet hukuku*, Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 28.

¹³⁰ Kanun No: 5846, Kabul Tarihi: 05.12.1951, Resmi Gazete: 13.12.1951, Sayı: 7981.

¹³¹ Kanun No: 6769, Kabul Tarihi: 22.12.2016, Resmi Gazete: 10.01.2017, Sayı: 29944.

¹³² Suluk, Karasu ve Nal, 2019, s. 30-32.

¹³³ Bozkurt Yüksel, Armağan E. (Haziran 2009). Fikri mülkiyet uyuşmazlıklarında tahkim, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, C. 25, Sa. 2, 357.

¹³⁴ Bozkurt Yüksel, 2009, s. 360-361

¹³⁵ Bozkurt Yüksel, 2009, s. 362-364.

¹³⁶ Bozkurt Yüksel, 2009, s. 395; Akıncı Kitap, s. 91.

¹³⁷ Kanun No: 4054, Kabul Tarihi: 07.12.1994, Resmi Gazete: 13.12.1994, Sayı: 22140.

başvurulabileceği çıkarılmaktadır¹³⁸. Ayrıca öğretilerdeki yaygın görüş, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun m. 5'te düzenlenen Rekabet Kurumu'na ihlal durumunda verilen yetki nedeniyle tahkime başvurulamayacağıdır. BOLATOĞLU ise rekabet ihlallerine dayalı olarak Rekabet Kurumu'nun yetkisi olsa da tazminat taleplerine ilişkin münhasıran bir yetkisi bulunmadığından tazminata ilişkin talepler bakımından tahkime başvurulabilir¹³⁹.

Türkiye'de rekabet uyuşmazlıklarına ilişkin bir görüş birliği bulunmamakla birlikte uluslararası alanda Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi tarafından önerilen "Second Look Doktrini" dikkate alınmaktadır¹⁴⁰. ABD Yüksek Mahkemesi, Mitsubishi / Soler Chrysler-Plymouth kararında ise uluslararası bir uyuşmazlığın emredici kurallar kapsamında olması durumunda dahi tahkime konu edilebileceğine hükmetmiştir. Bu karar, rekabet uyuşmazlıkları bakımından oldukça önem arz etmektedir¹⁴¹.

Sonuç

Milletlerarası ticaretin gelişmesi ile Türkiye oldukça geniş bir sahada rol edinmiştir. Bu nedenle milletlerarası ticaretten doğan çok sayıda uyuşmazlık gündeme gelmeye başlamıştır. En önemli sorun ise tarafların ortak bir hukuk düzeni çerçevesinde uyuşmalarının mümkün olmamasıdır. Bu nedenle milletlerarası tahkim hukuku oldukça gelişim göstermiş ve önem kazanmıştır. Milletlerarası tahkim hukukunun gelişiminin en önemli nedeni ise milletlerarası ticaret hukukunun yaygınlaşmasıdır. Uyuşmazlıkların çözümü bakımından sadece devlet yargısı değil uzlaşma, mini yargılama, müzakere, tahkim gibi birçok farklı yöntem geliştirilmiştir. En önemlilerinden birisi ise tahkim yoludur. Hem icra edilebilirlik, daha hızlı sonuca ulaştırma, ekonomiklik, gizlilik, serbestçe hakemlerin belirlenmesi, hakemlerin konusunda uzman kişiler olması gibi çok sayıda olumlu özelliklerinin olması hem de bağlayıcılığının mahkemelerle eş değer olması tahkim yolunun tercih edilmesini sağlamaktadır. Tahkim yolu özellikle ticaret hukuku kapsamında daha çok uygulama alanı bulmaktadır.

Tahkim, tarafların iradeleri ile ilgili kanunların izin verdiği konular bakımından belirli bir hakem ya da hakemleri seçmek suretiyle bir uyuşmazlığın çözüm merciini kararlaştırabilmelerini ifade eder. Taraflar aralarında mevcut olan hukuki bir sözleşmeye tahkim şartı ekleyerek ya da ayrıca bir tahkim sözleşmesi yaparak tahkim yerini ve hakemleri belirleyebilme iradesine sahiptirler. Tahkim yargısında önemli kavramlardan birisi de hakemlerdir. Çünkü hakemler tipki mahkemelerdeki hakimler gibi karar organıdır.

Tahkim sözleşmesi, Milletlerarası Tahkim Kanunu kapsamında yazılı olarak yapılmalıdır. Yazılılık ıslak imza ile olabileceği gibi daha önceden belirttiğimiz üzere elektronik imza yoluyla da sağlanabilmektedir. Elektronik imzanın güvenlik açısından bazı sorunlara yol açabileceği düşünülmekte ve elektronik imza bazı noktalar bakımından eleştirilmektedir. Ancak elektronik imza, mahkeme yargılamalarında sağladığı kolaylıklar nedeniyle oldukça tercih edilmektedir. Bu bakımından tahkim yargılamalarında da elektronik imzanın kullanımı kanaatimizce sorun teşkil etmeyecektir.

¹³⁸ Bolatoğlu, H. (Aralık 2017). Rekabet uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliğine ilişkin hukuki çerçeve, *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, Sa. 2, s. 309-310. Bkz RKHK m. 57: "Her kim bu Kanuna aykırı olan eylem, karar, sözleşme veya anlaşma ile rekabeti engeller, bozar ya da kısıtlarsa yahut belirli bir mal veya hizmet piyasasındaki hakim durumunu kötüye kullanırsa, bundan zarar görenlerin her türlü zararını tazmine mecburdur. Zararın oluşması birden fazla kişinin davranışları sonucu ortaya çıkmış ise bunlar zarardan müteselsilen sorumludur".

¹³⁹ Bolatoğlu, 2017, s. 310.

¹⁴⁰ Mayer, P. (Nisan 2011). The second look doctrine: the European perspective, *The American Review of International Arbitration (ARIA)*, 10/1-4, s. 2.

¹⁴¹ Karar için bkz. <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/473/614/#tab-opinion-1956289>, E.t: 19.07.2020.

Tahkime konu uyuşmazlığın esasına ilişkin uygulanacak olan hukuk, sözleşmeden doğan borç ilişkilerine uygulanacak hukuka ilişkin genel esaslara göre belirlenmektedir. Ancak taraflar hukuk seçimi yapmış ise seçtikleri hukukun maddi hükümleri uygulanacaktır.

Tahkimin hangi uyuşmazlıklar bakımından tahkim yolunun elverişli olduğu tahkim sözleşmesini incelerken en önemli şart olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü tahkim uyuşmazlıklarında itirazlar incelenirken ilk olarak tarafların arasında irade beyanlarının uygunluğu ve uyuşmazlık konusunun tahkime elverişli olup olmadığı incelenmektedir. Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1 uyarınca nelerin tahkimin konusunun oluşturmayacağı açıkça görülmektedir. Ancak bazı Yargıtay uygulamalarına bakıldığında özellikle zayıf konumdaki işçinin ve tüketicinin korunmasına ilişkin uyuşmazlıklarda tahkim yolu kapalı olduğu görülmektedir. Hatta işçinin ve tüketicinin bilerek ve isteyerek yaptığı tahkim sözleşmeleri geçerliliğini korumaktayken, işveren ile satıcının böyle bir hakkının bulunmadığı da kabul gören görüşlerdendir. Kanaatimiz özellikle tüketici uyuşmazlıkları bakımından tahkim yolunun mutlak suretle kapalı olmaması gerektiğidir. Çünkü milletlerarası bağlamda meydana gelen bir tüketici uyuşmazlığının hızlı ve pratik bir şekilde çözüme ulaşması tahkim yargılamasıyla mümkün olacaktır.

İcra hukuku bakımından görüşümüz tahkim şartı ya da sözleşmesine rağmen cebri icra yolunun açık olması gerektiğidir. Cebri icra bir dava yolu olmadığından tahkim yoluna başvuru konusunda bir engel teşkil etmemektedir.

Konuyu toparlayacak olursak tahkime elverişlilik konusu incelenirken Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1 hükmü dikkate alınmakla birlikte her uyuşmazlık bakımından ayrı ayrı değerlendirme yapıldığı da görülmektedir. Uyuşmazlığa ilişkin ilgili kanun ve düzenlemeler incelenerek Milletlerarası Tahkim Kanunu ile değerlendirilip bir neticeye varmak daha doğru olmaktadır. Çünkü Milletlerarası Tahkim Kanunu'ndaki düzenleme hangi uyuşmazlıkların tahkime konu olamayacağına ilişkindir. Ayrıca değerlendirme yapılırken bir uyuşmazlığın ilk olarak taraf iradelerine tabi olup olmadığı ile kamu düzenine aykırı olup olmadığına bakılmaktadır. Her iki şartı birden sağlayan bir uyuşmazlık daha sonra ilgili mevzuatlar çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Kanun kapsamında belirttiğimiz üzere tüketici uyuşmazlıkları, iş hukuku uyuşmazlıklarından bazıları (işverenin işçiye açacağı davalar bakımından), rekabet hukuku kapsamındaki bazı tazminat alacakları, fikri mülkiyet hakkına dayalı olarak ortaya çıkan bazı uyuşmazlıklar ile kamu düzenini ilgilendiren uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı görülmektedir. Hangi konuların bu kapsamda değerlendirileceği genel olarak Milletlerarası Tahkim Kanunu m. 1'de ele alınmıştır. Unutulmamalıdır ki ceza yargısında tahkim söz konusu değildir. Aynı şekilde idari yargının görev alanına giren uyuşmazlıklar bakımından da tahkim sözleşmesi yapılamamaktadır. Anayasa m. 125 ve Kamu Hizmetleri ile İlgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulmaması Halinde Uyulması Gereken İlkeler Dair Kanun¹⁴² m. 3 idari yargıdaki istisnai durum olan kamu imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda tahkime gidilebileceğini düzenlemektedir.

Tahkime elverişli olmayan uyuşmazlıkların iptal edileceğine ilişkin hükme bakıldığında (MTK m. 15/A/2/a) hakem veya hakem kurulu kararlarında, iptal şartlarından herhangi birinin varlığı tespit edilirse iptal kararı verilebilmektedir. O halde verilmiş olan bir hakem kararı,

¹⁴² Kanun No: 4501, Kabul Tarihi: 21.01.2000, Resmi Gazete: 22.01.2000, Sayı: 23941. 4501 sayılı Kanun m. 3: “Yabancılik unsuru taşıyan sözleşmelerde bunlardan doğan uyuşmazlıkların; a) Türkiye’de toplanarak Türk hukukuna ya da yabancı hukuka göre karar verecek hakem veya hakem kurulunda, b) Yabancı bir ülkede toplanarak Türk hukukuna ya da yabancı hukuka göre karar verecek hakem ve hakem kurulunda, c) Kendi tahkim usulü bulunan milletlerarası tahkim kuruluşunda.”.

Milletlerarası Tahkim Kanunu kapsamında elverişli olarak kabul edilmiyorsa iptal edilmelidir. Hakem kararlarına karşı tek başvuru yolu iptal davası açmaktır. Burada iptal kararı, elverişlilik ve kamu düzenine aykırılık durumları çerçevesinde gerçekleşiyor ise resen dikkate alınmalıdır.

Tahkim çözüm yolu, son yıllarda oldukça tercih edilmesine rağmen uluslararası alanda farklı uygulamalar ve mevzuatların varlığı, hakem kararları arasında farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Halen tahkim kapsamında, Türk hukukunda da Yargıtay'ın ve doktrinin ortak görüşte olmadığı onlarca konu bulunmaktadır. Tüm bu durumlar tahkim yargılmasına olumsuz açıdan bakılmasına, tahkim yargılmasının avantajlarının ve öneminin gereğince fark edilememesine neden olmaktadır. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda elverişlilik konusu oldukça genel bir düzenleme çerçevesinde ele alınmış olmakla birlikte, kanaatimizce bu düzenleme yeterli değildir.

Kaynakça

- Akıncı, Z. (2013). *Milletlerarası tahkim*, Güncellenmiş 3. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık (Kısaltma: Akıncı Kitap).
- Akıncı, Z. (2020). *Milletlerarası tahkim*, Güncellenmiş 3. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık (Kısaltma: Akıncı 2020).
- Akıncı, Z. (Ocak 2005). Türkiye'de milletlerarası tahkim, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, Sa. 1, s. 13-24 (Kısaltma: Akıncı Makale).
- Akpınar, E. (Temmuz 2019). Devletin taraf olduğu sözleşmeler ve milletlerarası yatırım tahkimine genel bir bakış, *KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, Sa. 2, s. 195-220.
- Altıntaş, S. (2015). *Tahkimin geçersizliği*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Yüksek Lisans Tezi.
- Antalya, G. ve Topuz, M. (2019). *Marmara hukuk yorumu eşya hukuku cilt IV/1*, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Arslan, Ç. (2013). Ceza hukukunun tahkime etkileri, International Conference on Eurasian Economies, s. 900-903, <http://avekon.org/papers/804.pdf>.
- Atlıhan, Ö. (Mart 2010). Tahkim sözleşmesinin incelenmesi, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 84, Sa. 2, s. 943-990.
- Aydın, Buğra A. Bireysel iş uyuşmazlıkları ve tahkim, *Mehmet Akif Aydın'a Armağan*, s. 839-863.
- Aydoğdu, B. (Haziran 2017). Tahkim, *Bursa Barosu Dergisi*, C. 42, Sa. 100, s. 76-78.
- Bağlan, Aysu M. (Nisan 2017). Sporda uluslararası tahkim yargılaması ve Türkiye'de hukuki durum, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Balkaya, B. (2007). *Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun uygulama alanı*. Erişim Tarihi: 06.06.2020, <http://www.balkaya.av.tr/files/MTK.pdf>.
- Bolatoğlu, H. (Aralık 2017). Rekabet uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliğine ilişkin hukuki çerçeve, *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, Sa. 2, s.305-332.
- Bozkurt Yüksel, Armağan E. (Haziran 2009). Fikri mülkiyet uyuşmazlıklarında tahkim, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, C. 25, Sa. 2, s. 335-402.
- Bozkurt, Murat N. (2010). Spor hukuku uyuşmazlıklarının çözümünde Milletlerarası Spor Tahkim Mahkemesi, *Ankara Barosu Dergisi*, C. 2, s. 165-190.

- Bulut, B. (2011). The role of the place of arbitration in international commercial arbitration proceeding: Turkey as a place of arbitration, *Ankara Barosu Dergisi, C. 1, Sa. 3, s. 33-44*.
- Dayınlarlı, K. (2004). *HUMK'ta düzenlenen iç tahkim*, Ankara: Dayınlarlı Yayıncılık.
- Delikaya, Z. (Eylül 2017). Tahkimin niteliği, *İstanbul Barosu Dergisi, C. 91, Sa. 5, s. 213-232*.
- Demirkol, B. (Temmuz 2017). Mutlak olmayan milletlerarası tahkim anlaşmalarının geçerliliği, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Sa. 2, s. 325-354*.
- Yıldırım, Nevhis D. (2002). Tahkimin olumlu ve olumsuz yönleri, *Ankara Barosu Dergisi, C. 4, Sa.2, s. 37-44*.
- Doğan, V. (2017). *Milletlerarası özel hukuk*, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Dönmez, G. (Aralık 2017). Tahkim yargılamasında ispat, *Bursa Barosu Dergisi, C. 42, Sa. 102, s. 92-98*.
- Dündar, H. (Haziran 2008). Tahkim sözleşmesinin şekli ve niteliği üzerine bir inceleme, *Terazi Hukuk Bürosu, C. 3, Sa. 22, s. 27-32*.
- Egemen, I. (Eylül 2006). Uluslararası tahkim hukukunda vekilin özel yetkisi olmaksızın tahkim anlaşması akdetmesinin geçerliliği sorunu, *C. 80, Sa. 5, s. 1929-1940*.
- Ekşi, N. (2019). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda tahkim*, 2. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Eren, F. (2017). *Borçlar hukuku özel hükümler*, 5. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Ertekin, E. ve Karataş, İ. (1997). *Uygulamada ihtiyari tahkim ve yabancı hakem kararlarının tenfizi tanınması*, Ankara: Yetkinler Yayınları.
- Gümüş, A. (2017). *Borçlar hukuku özel hükümler*, 2. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Güneş, S. (2016). İmtiyaz sözleşmelerinde tahkim, *Public and Private International Law Bulletin, C. 37, Sa. 2, s. 408-438*.
- Güvenç Uluçlar, Selvi N. Tahkim anlaşmasının hukuki niteliği, *İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü Tartışma Metinleri*, <https://www.ticaret.edu.tr/uploads/dosyalar/921/TAHK%C4%B0M%20S%C3%96ZLE%C5%9EMES%C4%B0N%C4%B0N%20HUKUK%C4%B0%20N%C4%B0TEL%C4%B0%C4%9E%C4%B0.pdf>.
- Karadaş, İ. (2013). *6100 sayılı HMK 'nda düzenlenen ulusal (iç) tahkim*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Kanışlı, E. (Temmuz 2014). Milletlerarası tahkimde hakem kararları, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 13, Sa. 2, s. 955-1006*.
- Kleinheisterkamp, J. (Çeviri: Eken, Can). (Eylül 2008). Kritik düşünme: bir bütün halinde uluslararası tahkim, *İstanbul Barosu Dergisi, C. 92, Sa. 5, s. 263-271*.
- Kuralay, E. (Aralık 2017). Arabuluculuk faaliyeti ve tahkim yargılamasının farkları, *Bursa Barosu Dergisi, C. 42, Sa. 102, s. 86-91*.
- Kuru, B. (2019). İstinaf sistemine göre yazılmış medeni usul hukuku ders kitabı, 3. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kurtulan, G. (Temmuz 2017). Türk hukukunda tüketici uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C. 30, Sa. 131, s. 239-260*.

- Lale, M. (Eylül 2014). Yargıtay uygulamasında milletlerarası özel hukuk ve usul hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Mayer, P. (Nisan 2011). The second look doctrine: the European perspective, *The American Review of International Arbitration (ARIA)*, 10/1-4, <https://arbitrationlaw.com/library/second-look-doctrine-the-european-perspective-aria-vol-21-no-1-4-2010>.
- Mourre, A. (Mart 2006). Arbitration and criminal law: reflections on the duties of the arbitrator, *Arbitration International*, C. 22, Sa. 1, s. 95-118.
- Musielak ve Voit, ZPO, (2020). *Schiedsvereinbarung und Klage vor Gericht Kommentar*, 17. Auflage.
- Nomer, E. (2013). *Devletler hususi hukuku*, Yenilenmiş 20. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık (Kısaltma: Nomer Kitap).
- Nomer, E. Ekşi, N. ve Öztekin Gelgel, G. (2014). *Milletlerarası tahkime ilişkin mevzuat ve antlaşmalar cilt II*, 2. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Özdemir, S. (Aralık 2012). İdareler arası uyuşmazlıklarda mecburi tahkim, *Türk İdare Dergisi*, Sa. 475, s. 171-212.
- Özsunay, E. (Mart 2012). MTO tahkim kuralları 2012, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 86, Sa. 2, s. 48-70.
- Öztürk, B. Tezcan, D. Erdem, Mustafa R. Gezer, Özge S. Saygılar Kırıt, Yasemin F. Alan Akcan, E. Erden Tütüncü, E. ve Özyayın, Ö. (Eylül 2017). *Ana hatlarıyla ceza muhakemesi hukuku*, Güncellenmiş 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Pekcantez, H. Atalay, O. ve Özkes, M. (2014). *Medeni usul hukuku*, 2. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Postacıoğlu, R. (Ocak 2017). Milletlerarası tahkimde tanıkların dinlenmesi usulü, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 91, Sa. 1, s.248-264.
- Raber, Nancy K. (1998). Dispute resolution in olympic sport: the court of arbitration for spor, *Seton Hall Journal of Sport Law*, C. 8, s. 76-95.
- Sarı, M. (Nisan 2009). Tahkime elverişlilik, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 4, Sa. 32, s. 145-172.
- S.C, Michael H. ve Lim, K, Corruption in arbitration/ Law and reality, https://www.arbitration-icca.org/media/0/13261720320840/corruption_in_arbitration_paper_draft_248.pdf.
- Sevinçhan, E. (Haziran 2016). Uluslararası vergi hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda tahkim yolu, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, Sa. 2, s. 449-472.
- Söğüt, İpek S. (Eylül 2011). *Roma hukukunda tahkim*, 1. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Suluk, C. Karasu, R ve Nal, T. (2019). *Fikri mülkiyet hukuku*, Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tarman, Zeynep D. (Haziran 2008). Tahkim ve gizlilik, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, Sa. 1, s. 305-328.
- Yasan, C. (Ocak 2011). Milletlerarası tahkimde gizlilik, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, Sa. 1, s. 777-806.
- Yavuz, C. Acar, F. ve Özen, B. (2018). *Borçlar hukuku hersleri özel hükümler*, Yenilenmiş 15. Baskı, İstanbul: Beta yayınları.

- Yenisey, F. Ekim (2005). *Ceza muhakemesi hukukunda uzlaşma*, 1. Baskı, İstanbul: Arıkan Yayıncılık.
- Yeşilova, B. (2008). Milletlerarası tahkimin hukuki niteliği üzerine düşünceler ve güncel gelişmeler, *TBB Dergisi*, Sa. 76, s. 83-164.
- Yıldırım Ertütüncü, D. (Mart 2013). Ticari uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümü, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 87, Sa. 2, s. 458-487.
- Yılmaz, S. ve Çavuşoğlu, Gökçe F. (2019). Türk hukukunda tahkime elverişlilik kavramı ve taşınmaz aynına ilişkin uyuşmazlıkların tahkimde görülmesi, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 2, Sa. 10, s. 594-613.
- Zengin, B. (Temmuz 2014). Şirketler hukukunda tahkime elverişlilikle ilgili temel meseleler, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 9, Sa. 95, s. 101-113.

İnternet Kaynakları:

<https://www.tas-cas.org/en/index.html>

<https://beck-online.beck.de>

www.jurix.com.tr

www.kazanci.com.tr

www.lexpera.com.tr

www.swisslex.ch

www.tbmm.gov.tr

<https://www.turcademy.com.tr>

https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf